
A.

Forsøg til Besvarelse af den for
Aaret 1806 udsatte historiske
Priisopgave.

Ostendatur, quibus artibus civitates Hanseaticæ
Sæculis XIV — XVI omne fere commercium per
regna Septentrionalia arripuerint, et quantum
inde mali ad Daniam Norvegiamque perve-
nerit.

(Ved hvilke Midler var det, at Hansestæderne i
14 — 16 Aarhundrede revde næsten hele Nors-
dens Handel til sig, og hvilke skadelige Følger
havde dette for Danmark og Norge?)

af

Christian Weisvoigt Nielsen,
Studiosus juris.

(Denne Afhandling tilkiendtes den udsatte Præmie. Jvf.
disse Annal. 1807. 1 Qvart. S. 88).

At forfølge Handelens Historie ligesfra Oldtid til
Nutid, giennem Phœnicers, Karthaginensers,
Alexandrineres, Veneders, Genuesers, Hanses-
Universit. og Skole-Annaler. 1807. 2 B. A

ters, Batavers og Britters Hænder; at betragte, hvorledes den for hver af disse blev Kilden baade til Velstand, Magt og Indflydelse, hvorledes den eene reiste sig paa den andens Skuldre; skue Handels afgjørende Indflydelse paa Nationers Vel og Væe i Almindelighed, er for enhver en Syssel, der er ligesaa interessant, som frugtbar paa mange og vigtige Betragtninger. Men især for den Danske maa Kiendskab til Hansen være af dobbelt Interesse, da denne Corporations Historie saa nøie er indflettet i de nordiske Rigers, og udbreder derfor Lys over denne.

Ordet *Hansestæder*, saaledes som det forekommer i dette mit Forsøg, trænger først til nogen Bestemmelse. I hele det 13de Aarhundrede forekommer i Historien kun 10 — 12 Stæder, som Participanter i et fælleds Foretagende, og endnu finder man ikke Navnet *Hansestæder*. Først i det 14de Aarhundrede voksede deres Tal, og steg indtil 85, da først ogsaa at Navnet: den tyske *Hanse* (allen Copluden van Dudesschen Hense) forekommer. Stæderne inddeelt i 4 Klasser, den 1ste indbefattede de Bendske, den 2den de Westfalske, den 3die de Sachske og Markbrandenburgske, og den 4de de Preussiske og Lieflandske Stæder. Men ikke alle disse Stæder dreve Handel paa de nordiske Riger. Naar der tales om *Hansestæder* i Relation til disse Riger, da er det især Stæderne af 1ste

Klasse, d. e. de Wendiske (de Østerste modsat de Vesterste eller Nederlandste) der menes; thi vel have de tidligere Confoederationer mellem denne store Mængde Stæder indeholdt Forpligtelser til gjensidig Hielp for at vedligeholde deres Rettigheder og Friheder, for at udvide og beskytte deres Handel, men dog er det vist, at disse Østæder har havt en stor Overvægt i de fælleds Anliggender, og alt tidlig fattet egenmægtige Beslutninger, som de andre maatte følge, ja endog søgt at udelukke dem fra al Handel i Østersøen. At dette har givet Anledning til Uenighed, som ogsaa har vedvaret til de senere Tider, er ligesaa vist, og Erik af Pommerns Historie frembyder herpaa et Beviis. De Wendiske Østæder have da skildt sig fra de Andre, og ere næsten som et særskildt Forbund at ansee. Disse ere det da, hvorom Taleren fornemlig er i dette mit Forsøg. — Nu til Sagen.

Spørgsmaalet bestaaer af 2de Dele: A. Ved hvilke Midler var det at Hansestæderne i 14 — 16 Aarhundrede rege næsten hele Handelen i de nordiske Riger til sig? og B. hvilke ulykkelige Følger havde dette for Danmark og Norge?

Til det første synes Grundene at ligge dels I. i den ulykkelige Forfatning, disse nordiske Riger befandt sig i, den disse snue Handlende fløgt vidste at føre sig

til Nytte, deels II. i saadanne heldigen
sambirkende Omstændigheder paa Han-
sestædernes Side, der nødvendigen
maatte tiene til at udvide deres Magt.

A.

I.

a) Kongernes Uduelighed og liden Ind-
sigt i Handelspolitiken og de Kongers
Afmagt, der vel indsaae Farligheden
af Hanse-Monopoliet, men ei mæg-
tede at hæmme samme.

Fiskeriet under de skaanse Kyster, der i det 13 —
14 og hen i det 15 Aarhundrede var saa særdeles
rigt, har alt tidlig draget en Mængde Tydske, i
Særdeleshed Lybekkere, Hamborgere og Rostocker,
herhen for at bruge denne saa fordeelagtige Næ-
ringøvei. Alt Valdemar den 2den tillod dem Aar
1203 at fiske her og at have deres Fiddere eller
Fitter, forsynede med Befrielse fra Told og andre
Afgifter, som og deres egen Øvrighed, en Older-
mand, der residerede i Malmøe. Ja selv den
Tryghed, som Valdemar og hans Eftermænd skaf-
fede disse og andre Handlende, med Hensyn til
skibbruddent Gods, har været af betydeligt Værd.
Valdemars Willie var denne: Supperaddimus in-

sûper conferentes, ut, ubicunqve intra regni nostri terminos tam in Dacia quam in Scania, sive intra sive extra portum, qvi Travemunde dicitur, ipsos naufragium pati contigerit, quicquid per se salvare poterunt, quiete possideant, nec aliquis officialis noster vel etiam alia nostræ ditionis persona ecclesiastica vel secularis aliquid de his, quod vel per se vel per alios salvaverint, usurpare presumat *a*)! De havde ogsaa Tilladelse til at tørre, røge, salte og indpakke Sildene her, og dette skaanske Sildefiskerie havde de, saalænge det varede, fortrinligen søgt. Uagtet Silden ogsaa er falden under de tydske Kyster ved Østersøen, langs de danske Øer, vel og under Bornholm og de norske Kyster, har dog det skaanske Fiskerie været det mest søgte; det maae nu have været enten for- medelst en større Mængde Fisk, eller at den bedste Sort er falden her. Vist er det ogsaa, at det er bleven drevet paa en Maade, der gjør deres tidlige Indsigt og Erfaring saare megen Ære, og derfor ogsaa de mange Statuter om Sildenes rigtige Behandlingsmaade. Dets Fordelagtighed har de tilfulde indseet, naar man finder, at ikke alene alle i Hanseforbundet indbegrebne Stæder, have bestræbet sig for at faae Deel heri, men at de endog,

a) Dreier's Specimen juris naufragii. Pag. xxxiv. seqv. et Pag. Lxi.

for at andre Handlende ei skulde ogsaa faae Lyst hertil og derved berøve dem en Deel af deres Fordeel, have fundet paa at vanskeliggjøre dem Anskaffelse af gode Tønder *b*). Strax søgte de med dette Fiskerie at forbinde deres Ridsmandskab (thi Skaane var den tidligst cultiverte, meest velhavende og den bedst bebyggede Provinds af det danske Rige) og lode derved see — siger Professor Myrup i hans historisk-statistiske Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge i nyere og ældre Tider — at de vidste godt at fiske baade til Lands og til Vands. Erik Ploppenning følte alt deres trykkelige Usurpationer; han anholdt derfor nogle lybske Sildefiskere. Broderen og Eftermanden Abel, erstattede dette Tab ved en Stæderne Lybek, Hamborg, Wismar og Rostok givne Frihed til at have deres egen Jurisdiction, i Henseende til Brag, og andre anseelige Privilegier. Saaledes begunstigedes de ogsaa af disse Regenters nærmeste Efterfølgere med Tolden i Sundet o. s. v.

Erik Menveds Regiering var dem i høi Grad nyttig, og det, for at de ei skulde være ham i Veien for sit Niemeds Opnaaelse af Overherskabet over Mecklenborg og Pommern *c*). Han gav Nar

b) See Sarterius Geschichte d. Hanseatischen Bundes 2ter Theil. Pag. 406.

c) See Danmarks og Norges Handels- og Næringsveies Historie, ved Dr. G. Baden.

1305 alle Ridsmænd, som beseilede Østersøen, Frihed til at søge alle Dele af hans Rige med alt Slags Gods, som de fandt for godt; han befriede dem for Strandretten, og gav dem Ret til at bierge deres skibbrudne Gods *d*). — Aar 1311 *e*) kalder Prof. Nyrop *f*), Danmarks første Udmøggelses-scene. Kong Erik havde forskrevet et stort Hof i Rostok, for at holde Dystrenden og Tournering. Borgerne, som frygtede for deres Friheder, vilde ikke have ham i Byen, saa at han nødtes til at bygge sig Telte, Pauluner, og Træhuse af Fiælle. Kongen sluttede, for at hævne sig, adskillige Forbund med de nærværende fremmede Herrer. Derfor tænkte Rostokkerne hellere Krigen at forekomme end at forekommes, faldt med en stor Flaade i Danmark, afbrændte Helsingør, Amager, Skanør og Falssterboeslot — Kongen hævnede dette paa endeel uskyldige Bønder — og at Dannerkongens Alsmagt skulde komme fuldkommen for Dagen, forjog de hans Hovedsmand, indtog Bernov og Fæstningen Danstborg, paa

d) vid. Dreiers specim. jur. naufr. Pag. 46 — 48.

e) Saaledes findes dette Aarstal hos Hvittfeld; see Erik Menveds Krønike Pag. 353, hvorfra og denne Beretning er tagen, saa og Willebrand Hansisch. Chronik.

f) l. c. Pag. 247.

hvis Ruiner de byggede sig selv en Fæstning. — Stor vilde denne Ydmængelse til alle Tider have været, men størst var den paa disse, naar man forestiller sig at 948 Riddere og 489 af nysslagne g), alle stemte i Ridderalderens Land, vare Nyevidner til, at en ussel Bys bovede, og det med Held, at modsætte sig et nylig saa frygtet Riges Konge. — Denne Dannerkong, lykkedes det først efter en haardnakket Modstand ved indbyrdes Uenighed og Hungersnød at bringe dem til Lydighed, hvoraf han endog benyttede sig saa slet, at han Aaret efter gav Stæderne, ligesom til Belønning for deres Opførsel, et Brev, at den Reide, han mod demnem havde ført, nu var aldeles endt, saa de fremdeles maatte søge hans Lande og nyde deres Privilegier og Friheder, som hans Forfædre havde beseglet dem. En anden Regent vilde have betient sig af denne deres Underkastelse, og søgt at sætte deres Handel — som, naar den blot ikke blev monopolist, kunde have havt de meest velgjørende Følger for disse endnu saa raae og ucultiverte Landes Beboere — bestemte Grændser, og det saa meget deslettere, som deres Forbund endnu var i sin Barndom; men saa vidt gik denne og adskillige af hans Eftersmænds Politik ikke. De vidste blot, at Handelen berigede Folk og forskaffede Bequemmeligheder og

g) see Hvitfeldt Erik Menveds Historie, Pag. 357.

Wellebnet. Hveden og hvorledes den blev til, og om det var deres egne eller fremmede Undersaattere der toge Deel deri, det var dem det samme. Da de i deres egne Lande savnede Guld, der funde sætte Liv i Handelen, saa behøvede Hansfestædernes Ridsmænd blot at vise sig, og de bleve modtagne med aabne Arme; ja Fyrsternes Føielighed mod dem gik saa vidt, at, uagtet de af Sierrighed havde paalagt saa mange Slags Told, indrømmede de dog disse Fremmede en Toldfrihed, som de nægtede deres egne Undersaattere *h*). — Christoffer den Anden, der maatte anraabe Hansfestæderne om Hielp mod sine egne oprørske Undersaattere, forundte dem, da de havde hjulpet ham til Tronen, men ej til den tabte Magt igien, den høie Jurisdiction over deres Guld i Skaane *i*). — Forresten finder jeg ikke Hansfestæderne omtalte under denne Konges svage og urolige Regiering, men sandsynligt er det, at de, som alt tilforn havde vilst, at de forstode at bruge Leiligheden til deres Fordeel, og under en Regiering, hvorom Munken sang: geme, plange moestu more, Dolorosa Dacia &c. &c. som og under det følgende styk.

h) see Hanscatishes Magazin 1ster Band Pag. 30 og Myrups Skildring af Tilstanden i D. og N. 1ste Deel, Pag. 235.

i) Willebrandt Hansische Geschichte, Pag. 30.

aarige Interregnum, da Riget var i den græseligste Forfatning, sønderlidt af borgerlige Uroligheder, adsplittet og undertrykket af dets Beherskere, fornemmelig den holstenske Grev Bert, udmattet af Uaar, Hungerød og Pest *k)* og aldrig sin Undergang nærmere end nu, har lagt Grunden til den Magt, der under Christoffers Eftermand viste sig fra saa stor og frygtelig en Side, der truede Danmark med Ruin og satte Stædernes Naabenmagt i det stærke og meest glimrende Lys, til en Magt, hvorved Danmark siden blev erobret og Kongen af England Henrik VIII faldbudet, der satte Gustav Basa paa den svenske Trone og som de Svenske alene havde at takke for deres Frihed, at jeg skal bruge Willebrandts triumpherende Ord *l)*.

Den opmærksomme Waldemar Atterdag (III) undgik det ikke, hvad Danmark leed ved Stædernes alt for store Friheder; han vilde indskrænke dem, f. Ex. ved en forhøiet Told o. s. v. og tilføiede Stæderne en vist nok ubodelig Skade, ved (Aar 1361) at indtage og udplyndre den store Handelstad Bisbye paa Gulland, som var en Stapelstad og Op-
lag for de levantiske Vare, der nu maatte hentes

k) Suedorffs Fædrelandets Historie 4 Deel, P. 312.

l) Vorbereitung zu der Hansischen Chronik., Pag. 9.

fra Italien over Brygge *m*). Stæderne forbandt sig da med den svenske Kong Magnus, Greverne af Holsteen og Hertug Henrik af Mecklenburg, og med en Flaade, anført af den lybske Borgemeester Johan Wittenberg, gienerobrede de Gulland og Oland, og ødelagde Kiøbenhavn. Der sluttedes vel (1363) Fred mellem dem og Kongen, men samme blev brudt Aaret derefter. Stæderne funde ei saa let glemme det Tab, de havde lidt ved Bisbyes Erobring, og Freden var blot sluttet for at Krigsluen funde udbryde paa ny med fordoblet Styrke. Aarene 1361 — 70 hengik med uafslædlige Uroligheder mellem denne Konge og Hanseerne. Ofte sluttedes Fred, ligesaa ofte udbrød Krigen igien, og de erholdt da deels Befræstelse paa deres gamle, deels ganske nye Forrettigheder, som: Handelsret i Danmark, det dem altid saa vigtige Gildefiskerie under de skaanske Kyster med andre derhenhørende Friheder, Rettergang over deres Betiente i Danmark *n*) og Tilladelse siden at udføre, hvad de ei funde affætte her. Imidlertid vægrede dog Waldemar sig (1368) ved at opfylde

m) Fischer's Geschichte der Handlung 1 Theil, P. 524 und 2ter Th. P. 32 og 135.

n) confr Hvitfeldt Waldemar Christoffersens Krønike p. 532 — 35 og Willebrandt, dritte Abtheilung n. 26 — 28.

saadanne trykkende Vilkaar, men paa en Hanse-
dag til Lybek samme Aar blev besluttet, at man
med Magt skulde seile til Skaane for der at ind-
salte Sild o). Hanseerne erobrede i kort Tid den
største Deel af Skaane, og Kong Albrecht, Stæ-
dernes Med>Allierede, der alt ansaae sig for Konge
i Danmark, forundte dem store Friheder: Han
befriede dem fra Strandretten, og Kongens Lehnsmænd
skulde lade saadant skibbrudent Gods berge
og opbringe til nærmeste Kirke, om rette Eier-
mand kom med Beviis inden Aar og Dag. De
skulde have deres egne Fogeder paa deres Fied i
Skaane og Falsterbod, og hvor det ellers kunde
være dem tilpas andensteds i Skaane. De maatte
dømme i alle Sager undtagen Blodvide, Hals og
Haand faldet. De maatte paa deres Fied holde
Krohuse, og der tappe Misd, Wiin og Al. Det
var dem tilladt at nedrive Borgernes Huse, om de
syntes, de stode dem i Veien; at handle med Lær-
red, Klæde, Humle og Salt, og i Klædeboderne
at lade overskiære og sælge Klæde i Alental uden
Brøde p). Alle Embedsfolk, som Skomagere,
Kræmmere, Risdangere og andre maatte friligen
bruge deres Embede, og vare deraf intet pligtige.

o) Willebrandt, zweiter Abtheilung Pag 40 — 41.

p) Al Detail-Handel var for alene Indsædte forbehol-
den; Fremmede maatte kun handle en gros.

Ydermere maatte (tydske) Kiøbmænd have deres egne Skuder og Baade, at fiske under Skaane. De maatte ydermere have Pramme og lette Skuder, hvormed de maatte fare ud og ind, naar dem lystede. For en Baad at fiske med under Skaane, skulde de kun give en halv Mark skaanske. Kiøbmændene maatte bære Bærge, og toldfrie føre deres Vare fra Borde til Borde, fra et Marked til et andet. Denne er Tolden, som forresten af alt Gods skulde gives, af hver Læst Sild to skaanske Penninge. Den Sild man skiber og lader giennem Øresundet, af den er man ingen Told pligtig, men Skibet som Sildene føres i giver 11 Skilling Brot. Af en Tønne Kølød er Tolden 2 skaanske Penninge; af en Tønne Smør 10; af et Dægger Ørehuder eller Rohuder 10; af en levende Øre, man vil føre over Søen 10; af en Hest, som hæver kostet over 20 Mark, 2 Ort; af en Hest, som foster ringere, 2 Orting. Men alle tydske Kiøbmænd, som i Skanør og Falsterbod boendes ere, som eie selv Jord og Grund, de ere frie 9). Uagtet nu Kong Albert virkelig forseilede sin Regning at blive dansk Konge, saa vise disse Privilegier dog, hvor uindskrænket Hanseernes Magt alt da var i Danmark, og hvor

9) Hvitfeldt Waldemar III. Kronike Pag. 543 — 45 og Willebrandts hantsche Chronich dritte Abth. Pag. 29 — 32.

ussel, som Følge heraf, vor Forfatning maatte være; thi Baldemar var for svag til at han jo maatte give efter, og da de bestandig greb meer og meer om sig, saa maatte han Tid efter anden, tilstaae dem ikke alene alle ^{r)} disse, men endog flere Friheder. Dette Hanseernes Forbund med den svenske Konge blev for Baldemar saa farligt, at han, som ellers just ikke frygtede, nu maatte gribe til det usle Middel, at true med Klage for Pave og Keiser; men det var saa langt fra, at dette Middel havde den tilsigtede Nytte at skræmme dem, at Stæderne lode ham vide, at de ei vilde forglemme en Contra-Klage. Da Dannerkongen nu fandt hele Norden væbnet imod sig, og hans egne Undersaatter med i dette Forbund, sine Tropper afskedigede, og sig selv omspændt fra alle Steder, saa han ingen anden Redning, end hemmelig at forlade Riget. Hanseerne faldt ind i Skaane og Sieland, erobrede Kiøbenhavn, Helsingør, Nykøbing, Falsterbod, Skanser og Elholm, Amager, Hveen samt flere af de danske Øer, og Henning Podebusk, Rigets Marsk, sluttede (1370) Fred med Stæderne til Stralsund, hvorved de, foruden Bekræftelse paa deres gamle Friheder og Korretligheder, erholdt uindskrænket Besiddelse af Skaane

^{r)} Fischers Geschichte des deutschen Handels, 2. Theil pag. 167.

i 15 Aar s), ²/₃ Delen af de der faldende kongl. Indkomster, samt fri Fart i Østersøen 1). Da man frygtede for, at Kongen ikke vilde ratificere en saadan Fred, saa lovede Rigsraadet, at det vilde nægte Kongen at komme hjem, indtil han havde iværksat dens Ratification. Kongen maatte love, at, ifald de dem tilstaaede skaanske Slotter skulde vorde dem frarøvede ved fremmed Vold, saa vilde han med sit hele Riges Magt tage dem tilbage, og overlevere Stæderne dem. Ifald han skulde ville nedlægge Kronen, og udnævne en anden til Konge over Danmark, for derved at befrie sig og sine Efterkommere for at opfylde sit Løfte, skulde Rigsraadet og Stænderne være berettigede til at modsætte sig det; ingen maatte ansættes til Konge i Danmark, uden Hansestædernes Raad og Tilladelse dertil var erholdt, ingen anses som retmæssig Konge, førend han havde tilstaaet Stæderne deres forhen givne Friheder og Rettigheder og bekræftet det med Waldemar indgangne Foredrag. Denne Fred gjør Epoke i den hanseatiske Historie; virkelig synes de ikke at have kunnet sluttet den paa

s) conf. Fischer's Geschichte des Deutschen Handels, hvor der er anført 16 Aar, 2. Theil, Pag. 167. Han citerer sin Hiemmel. Hvitfeldt og de andre danske Historiekrivere have kun 15 Aar.

1) ibidem.

mere glimrende Vilkaar; og ei nok, at de ved den erholdt store Fordele; de lærte først i denne Krig deres Vaabenmagt rigtig at kiende, der før denne Tid aldrig havde viist sig i saa farlige Explosioner. Den blev derfor ogsaa herefter altid, saa at sige, den sidste Instant, hvortil de appellerede, naar de ei anderledes kunde naae deres Villie; og Erfaring lærte, at den gjorde det meest afgjørende Udslag.

Da jeg nu er kommen til den Regentinde, der foreenede dette Rige med Norge og Sverrig, saa at de udgjorde et eneste Statslegeme, og som saadant kan behandles, saavidt mit Formaal strækker sig, saa vil jeg først vise Hansfestædernes Handels Opkomst og Fremskridt til Monopolium i Norge og Sverrige, som enkelte Riger betragtede. Men da Hanseernes Handel paa Norge, fornemmelig fra de ældste Tider af angik Byen Bergen, og det tillige er Beskrivelsen af denne Bye, der, ved den udødelige Holbergs Opbevarelse af Mag. Edvarsens Manuscript, som og ved Holbergs egne Tillæg, udbreder meest Lys over Hansfestædernes Handel i det øvrige Norge, saa synes det paa dette Sted ikke upassende, foreløbig at give en kort Udsigt over denne Bye, dens Bequemmelighed for Handelen, Stædernes Contoir og de forskjellige Indretninger her.

Staden er anlagt Aar 1070 af Oluf Kyrre. Den ligger paa det faste Land, midt i en Dal i Skikkelse af en halv Cirkel eller Hestesko omfring Strandfanten af den store Fjord eller Havbugt, kaldet Bergens Baag. Den store Overflod af Fisk og især Sild som faldt i denne Havbugt gav Anledning til den første Bygning af Fiskere, der opførte nogle Huse ved det Sted, som kaldes Komunen. Byens Bequemmelighed for Handelen har gjort, at alt dens Stifter Oluf Kyrre paa de Engelskes Begjæring indrømmede dem en Plads udi Baagen; de oprettede deres Boder og dreve i lang Tid en vigtig Handel, indtil de ved et Oprør forbrøde deres Ret, og maatte forlade Staden. — Hansestædernes Handel her forskriver sig fra det 12 Aarhundrede *u*); men den blev dreven uden særdeles Privilegium *x*). Først 1275 *y*) tillod Magnus

u) see Dr. G. Badens Udkast til en Historie af Danmarks og Norges Handel og Næringsveje Pag. 127 og Nyrups Skild. Pag. 281.

x) Holbergs Bergens Byes Beskrivelse, P. 209 — 10.

y) *ibid.* Prof. J. G. Büsch i Hanseatisches Magazin, 1 Band, Pag. 51, henfører denne Tilladelse til Aar 1278, hvilket nok og er det rigtigste, i det mindste findes det saaledes i Thorkelins Diplomatar. Magnæanum Pap. 81, og hos Werdenhagen tract. de reb publ. Hanseat. Pars III. Cap. 15. Pag. 347.

Hagensen Stædernes Gesandter at handle paa Bergen, men kun i denne Stad selv, og ei Norden derfor, ligesom de ikke maatte opholde sig længere her, end fra Korbmisse om Sommeren til samme Tid om Høsten; de leiede sig i denne Tid ind hos Borgerne og kaldtes derfor Leiere. Contoiret har en langt senere Opkomst, nemlig fra Erik af Pommerns Regiering, da Bergens Bye blev ødelagt af Vitalliebrødrene og Borgernes Velstand derved gik til Grunde. Hanse-Risbmændene bemægtigede sig da de til dem pantsatte Huse, og byggede det bekiendte Contoir. Til denne Tid mener Holberg, at Staden ogsaa er gjort til en Stapelstad; Marstallet er ham ikke vittetligt ²). Contoiret bestod af 21 Gaarde, hvori der boede over 1200 Mennesker; — de Tydskes Antal beløb sig til 3000 — hver Gaard var fortil forsynet med store Broer udbyggede over Vandet, samt en Wippebom til at ophidse deres Gods af Skuderne. En Gaard havde 2 til 3 Stokværk, hvori 15, og sommetider flere, Klæver eller Kamre; øverst var Skiotnings-

²) Gaavidt Holbergs Beretning om Contoirets Anlæg. Han revses for denne hans Meening af Cartorius i 2den Deel af hans Geschichte des Hanseatischen Bundes, Pag. 322. i Noten. Saade han og Fischer i hans Geschichte des teutschen Handels 2ter Theil Pag. 41. formeene at Contoiret har en ældre Oprindelse.

stuen og Ildhuset; i underste Etage Pakboder for Gist og andre Vare. En saadan Gaard blev beboet af 15 Familier, hver Familie havde sin Huusbonde, som var dens Foresatte. Om Sommeren boede hver Familie i sin Stue, men om Vinteren ved Martini Tider samlede de alle i Skistningsstuen, og forbleve saaledes samlede indtil Fasten om Vaaren. Denne Stue var et stort Værelse uden Vinduer, hvor Lyset faldt ned ovenfra igjennem en Abning paa Taget, der lukkedes af en Lyr, d. e. et Dække, eller og af en Kude. I Værelset vare saamange Borde som Familier, og Huusbonden præsiderede herved. — Kiøbmændenes Guldmægtige kaldtes Garper, ligesom og Contoiret kaldes Garpe: Bryggen *a*). Under disse Garper stode Gesellerne, hvis Arbeide det var at passe paa Godsset, modtage og udlevere det, og have Opsigt med Drengene, der atter vare 2de Slags. De Borne kaldtes Skude: Jungs, og havde Opsigt med Skuderne; af disse havde hver Stue 3 a 4. De Smaa kaldes Stue: Jungs; de havde Opsigt med Stuen, Kiøkkenet og Kielderren. Disse Drengene vare flere Examiner eller Prøver underkastede, førend de bleve Geseller.

a) Om Ordet's Betydning, see Holbergs Bergens Byes Beskrivelse, Pag. 207. Dr. G. Baden mener i hans ofteriterede Skrift at det betyder Stærk See Pag. 183.

som kaldtes Røge- Vatter og Borge- Spillene, og gik fornemmelig ud paa at miste sin Hud *b*). De vare indrettede for at indskrænke deres Antal, der ønskede at deeltage i Hanseernes store Handelsfordeel *c*). Ingen Givt taaltes paa Contoiret, han maatte nedsætte sig i Byen; thi, siger Sartorius, Hansen vidste ligesaa godt som Paven, at dens Hemmeligheder, dens Planer og Handelskneb snart vilde blive giennemskuede af Nordmændene ved det ægtefabelige Baand, og at dens Monopolium vilde ved Contoristernes Nedsættelse og Givtermaal med de indfødte Borgerdøttre føie Tid derefter gaae til Grunde. Deraf ogsaa disse Fremmedes ryggesløse Levnet. Holberg vidner, at der regnedes flere Garpe- Horer end Garpe- Hunde. Der vare hele Gader med løsgangtige Qvin- der og 7 offentlige Huse. Som dømmende Ret bestod Contoiret af 18 Personer af de fornuftigste og ældste, som kaldes Acteiner (Actzehner), og af dem udvalgtes igien de to Fornemste, som vare Oldermænd. Disse dømte alene i Estridigheder, som reiste sig paa Contoiret. En Oldermands og hans Acteiners Dom var første Instants. Anden var den store Ret, som holdtes af samtlige Older- mænd og Acteiner paa Rådmandsstuen, et Sted,

b) Holbergs Bergens Beskrivelse 246 — 56.

c) Hansentisches Magazin, Pag. 52.

hvor man ellers delibererede om andre Ridsmands Affairer. Hersfra appellerede man til Lybek, der var den 3die og sidste Domstol. — Udgiifterne ved Contoiret og dets Bedligholdelse bleve bestridte af visse Procent, som erlagdes af ind- og udgaaende Vare; denne Indtrade kaldtes Echoß. I Førstningen har denne Afgift ikke været stedsevarende, men den blev det siden, og ingen Undtagelse i dens Udelse gieldt. At Bøder forresten ogsaa have været en betydelig Indtægtskilde, er sandsynligt, da Privat-Interesse og Speculationsaand ofte forarsagede Statuternes Overtrædelse. — De saa berøgtede Skomagere, der beboede deres egen Gade, endnu Skostrædet kaldet, vare tydske, som Kong Magnus Hagensen skal have givet de Engleskes Plads og Boder, da disse af hans Formand formedelst Mord og Oprør mistede deres Privilegier, og maatte forlade Byen.

Skiondt Tydskerne ligesaa tidlig i Norge som Danmark, have drevet Handel, saa var dog deres Indflydelse paa disse 2de Riger ulige stor — Vi have seet dem under Valdemar II. at komme til en Indflydelse og Magt, der alt faldt Sønnen trykfende. — Underledes derimod var det i Norge; thi over et hundrede Aar maatte Tydskerne rivalisere om Norges Handel med Engländerne, hvis Handel hos de bedste Nordmænd altid havde Fortrinet.

rinet. Kong Hakon den Gamle indsaae endnu Gavnligheden af at vedligeholde Handel med England, og sluttede (1217) strax ved sin Regierings Tiltrædelse en Handelstractat med den unge engelske Konge Henrik III., hvorved det gamle Venstabs fornyedes, og Englændernes Handel med Norge oplivedes; imidlertid vedblev dog Tydskerne deres Handel, og Kongen fandt (1250) for godt at indgaae en Handels- eller maaskee rettere Venstabsforbindelse med dem, hvori det hedder: *tali gaudeant privilegio et libertate, qualem aliquo tempore in regno nostro habuerint meliorem — og quocunque cum mercimoniis suis divertere voluerint, liberam habeant veniendi et velificandi potestatem d)*. Disse Traktatens Udtryk mener Baden e) har givet Anledning til deres Handels Udvidelse. Derfor ogsaa at Broderen og Efterfølgeren Magnus Hakonsen eller Lagabæter Aar 1278 f) indskrænkede denne Tilladelse til Handel paa Bergen, og tilføier udtrykkelig, at de ei

d) see Thorfelins Diplomatarium Arna-Magnæanum. Tom. II. Pag. 36 — 37, og Dreiers specim. jur. naufragii, Pag. LXXXVII.

e) I hans Danmarks og Norges Handels- og Næringsveies Hist. Pag. 128.

f) Jeg har alt sagt, at Holberg i Bergens Byes Beskriv. har Aarstallet anderledes.

maatte handle paa Nordlandene, paa nogen Havn eller Fiord, uden for Byen. De maatte kun opholde sig en vis Tid, fra Philippi Jacobi nemlig om Sommeren til Korsmissen om Høsten g), for ei at bemægtige sig Enehandel, og derved vorde de Indfødte til Forsang. De som bleve her længere, skulde være borgerlig Lyngde underkastede; tillige forbeholdt Kongen sig lige Ret for Bergens Borgere i de vendiske Stæders Havne. Uagtet denne Indskrænkning, indeholdt dog Kongens Anordning væsentlige Fordele: det tillodes Stæderne, paa Bryggen, paa Gader og i Gaade at købe i Detail (Schmawaringer); alle Slags Pelsværk, kun ikke paa een Gang meer end en Degger, og Smør ikke over 9 Løber; de maatte leie Huse og Boder i Byen, som endog saa Nar efter udvidedes af samme Konge til Tilladelse at overvintre her. — Dette var den største de norske Kongers Statsfeil, hvorpaa fornemmelig Hanseslædernes Magt her i Riket var grundet; thi nu kunde de som Borgere i 2 Riger ved deres Betiente udsee de beleiligste Tider til Udsalg og Indkøb, gjøre sig bekjendte med Kettergangen, Sproget og Sæderne i Landet, da de derimod før selv maatte indfinde sig, og, efter

g) d. e. fra 3 Mai til 14 Sept. See-Ge b h a r d i s Norges Hist. 2det Bind, Pag. 46, den danske Oversættelse.

fort Tids Forløb, sælge og købe under mangfoldige trykkende Forskrifter. Engellændernes Handel synes fra denne Tid meer og meer at have aftaget, og uagtet Kongernes Bestræbelser for at vedligeholde Handelsforbindelser med dem, saa bleve dog de nye Hanseer saa overmodige og trykkende, at hine snart maatte give efter, og meest vigtig for Hansestæderne blev Bergen 1) formedelt dens Overflod paa Fisk, hvortil de Christnes Trang især var stor i de, efter den catholske Religion, mange Fastedage, 2) for den store Ufsætning af tyske Manufacturvare, som Stæderne havde her, i et Rige, der selv saa aldeles savnede disse, og 3) formedelt den Mængde Skibsmaterialier, som de norske Skove vare saa rige paa, og som Stæderne hentede herfra, deels til egen, deels til næsten hele det sydlige Europas Brug. — Første Gang følte Norge Virkningen af de hanseatiske Stæders endnu saa svage Forbindelse i Krigen 1284 mellem Erik Præstehader og den danske Konge Erik Menved; thi Stæderne Wismar, Rostok, Straalsund, Greifswald, Riga samt de Tyske paa Wisbye h), toge heri Partie med de Danske, og viste ved et

h) Saaledes findes disse Stæder hos Sartorius og i et Document hos Willebrand 3te Abth. Pag. 5 — 7. Christiani og Gebhardi Norges Historie 2den Deel, Pag. 59, har istædet for de 3 sidste Colberg og Stolpe i Bagpommeren.

almindeligt Forbud mod at udføre Korn, Brød, Ol og Malt fra Stæderne, hvor aldeles nødvendig og uundværlig Hansehandelen var for Norge, som nu bragtes i en stor Hungersnød. — Kongen maatte derfor lade dem deres Villie. — Der blev (1285) sluttet Forlig til Calmar, hvorved Hanseerne foruden Godssets Restituering og Skadens Erstatning med 6000 Mark norsk Sølv, 3 Mark beregnet til een Mark, fik en næsten uindskrænket Gros- og Detail-Handel i hele Norge, og Frihed at handle baade med Gæster og Borgere i). Af dette Forlig fulgte ogsaa, uagtet det ei udtrykkelig nævnes deri, Toldfrihed ved Hanseernes Sildefiske under de norske Kyster; thi da Kong Erik ikke til den bestemte Termin (næste Johannis Baptista) kunde udrede de stipulerede 6000 Mark Sølv, maatte han tilstaae dem denne Toldfrihed, som de da siden nok vidste at holde paa k). Forresten erkiendte Kongen 3 Stæder som Dominere i alle hans Stridigheder med Danmark. Saa afgjørende og fordeelagtigt et Udsald havde alt denne deres første Affaire med Norge. Dog herved blev det ikke. Aar 1294 fornyedes det calmariske For-

i) Sartorius G. d. H. Bundes 1ster B. Pag. 142.
Willebrand H. Rh. 3te Abt. Pag. 5 — 7, og
Dreiers Specimen jur. naufr. Pag. LXXXVIII.

k) Myrups Hist. Stat. Skild. 1e. 1 Deel, P. 287 — 88.

bund, og Stæderne^{l)} Kiøbmænd fik Tilladelse til uden Amtmandens Vidende at ankre i Havnen og at sælge deres Varer, til at tage deres i Norge døde Borgere^s Efterladenskaber til sig, og ei at yde nogen-Slags Tieneste eller Afgift, undtagen Kørntolden. Strandrettet skulle være ophævet, ingen Visitation finde Sted, og endelig lovede Kongen at afholde sig fra al selvtagen Ret, men derimod, naar han blev fornærmet af en af Stæderne^s Kiøbmænd, at anklage ham i Lybek, hvor altsaa Norges Riges Domstol nu var. Samme Aar erholdt de Formindskelse i Sildetolden indtil paa 3 Penge, og en offentlig Forsikring om, at Kongen vilde have deres Fordeel befordret fremfor alle øvrige tyske og engelske Kiøbmænd i hans hele Rige *m*). — Dog skeete heri en Forandring under hans Eftermand, Kong Hakon Magnusens Regiering. Denne ophævede (1303) Formandens Tilladelse til dem, at overvintre i Norge. Hver Udlænding, som forsaae sig herimod, skulde miste sit Gods, og hvilken boesiddende Borger, som leiede sit Huus til saadan udlændisk Kiøbmand, skulde afstraffes. To Aar derefter forundte han udelukkende de bergenske Borgere Provincialhan-

l) Deres Antal var formeret med Stettin og Anclam.

m) Christiani og Gebhardi Norges Historie 2den Deel, Pag. 61, den danske Oversættelse.

delen i den nordlige Deel af Riget. Siden bød han, at alle Vare, som Hanseskiøbmændene engang havde ført til Bergen, skulde sælges der, og til Udførsel af Landets Producter skulle de have den kongl. Lehnsmands Tilladelse. Kongen søgte paa ny at knytte det gamle Venstabs Baand, der havde været mellem England og Norge. Men især gav han (i Maren 1316 — 17), til Fordeel for alle sine Undersaatter i Almindelighed, og de Bergener Borgere i Særdeleshed, nogle for Hanseskiøbmændene ubehagelige Forordninger, hvori han klager over, at, da de ei indførte andet end blot unyttige Vare, som Ol, Specerier, Klæde, Vov, Vin, Honning, Smør og alle Slags forte Vare, og derfor udførte Skind, Fisk, Tran, Svovl, Rind, Træ, Beeg, Kielle og Tiære, som dog de Norske selv havde i Behov, saa maatte hverken Fremmede eller Indfødte udføre norske Vare, naar de ei i Forveien havde indført nødvendige Producter fra deres Fødested, som Korn, Meel, Erter, Glæs og andre Sorter, som han specificerer ⁿ). En anden Forordning forbyder al Detail-Handel af Fremmede, som ei maatte sælge deres Vare til andre end de Bergener Borgere. Ingen Fremmed maatte opholde sig længere end

ⁿ) Willebrand Hanseatisch. Chronich 3 Abth. P. 20, hvor Forordningen findes paa Latin.

14 Dage i Staden, og Borgerne, som husede dem længere end denne Tid, skulde forvises. En ny Toldrulle fastattes, og Kongen robede virkelig saaledes de opklarede Jndfigter i Handelsvidenskaben, som man først i nyere Tider troer at have fundet hos een af de mægtigste Nationer. Ved disse og andre lignende Forordninger o), gif næsten alle Stædernes erhvervede Friheder tabte; deres Handel paa Norge var saa godt som tilintetgjort, og forblev næsten saaledes den første Halvdeel af det 14de Aarhundrede, da Hakons Eftermand, Magnus (VII) Smek, syntes at have fattet ligesaa bestemte Grundsætninger i Henseende til Stæderne. I det mindste afflog han (1333) i haarde Udtryk deres Forlangende om Stadsfæstelse af deres gamle Privilegier p). Han gientog sin Formands Befalinger om de Lydskes Seilads til Nordlandene, og dicterede en Mukt af 8 Oringer og 13 Mark Sølv, foruden Huusleiens Forbrudelse

o) Die ganz in den gehässigen und neidischen Geiste gegen Fremde im Mittelalter gegründet waren; siger Sartorius og lader derved, som og ved et andet lignende Udfald mod de norske Konger see, at han ei følger det bekiendte: En Historieffriver maae intet Godeland have; thi at Landets Barn, siger Dr. Barden I. c. fortrin ig, bør nyde Landets Gode, er en i Politik og Moral lige grundet Lov.

p) Willebrandt Hanseatische Chronick, Pag. 31.

for hver den Børgere, som husede Fremmede. Alt havde saaledes de sørgeligste Udsigter for Hansehandelen i Norge, men — Kongen behøvede deres Vennskab og Hielp i sine Krige mod Danmark, og da først naaede de deres Ønskes Opfyldelse, og lagde Grunden til en varende Stapel i Bergen. Da først (1343) erholdt de Stadsfæstelse paa den af Kong Erik, i det 13de Aarhundrede, nogle enkelte Seersteder tilstaaede Tol ihed *q)*, og (1357) Ret til at købe deres Levnetsmidler fra første Haand under deres Ophold i Bergen. Kongen befalede, under Straf, deres norske Debitorer at betale deres Gæld inden en Maaned, efter at den imellem dem og Kjøbmændene fastsatte Termin var udløben *r)*. Stedse voxede Kong Magnus og hans Søn Hakons Trang til Hansesæverne, og derfra deels den nye Befræstelse (1361) paa deres i gamle Tider erhvervede Handelsfrihed *s)*, deels andre ganske nye Forrettigheder. Saaledes fik de Ret *t)* til at reise til Lands og Vands til alle Stæder i Norge, og efter Godts

q) Sartorius Geschichte d. N. Bundes 1ster Theil, Pag. 236.

r) Willebrandt. N. Rh. 3ter Abtheilung Pag 22 — 23.

s) ibidem, Pag. 24 — 26.

t) Diploma apud Torfæum, Pag. 489.

befindende at drive Handel og Wandel; til at
 opholde sig i Riget, saa længe de lystede. Kon-
 gen lovede dem, at hvad Gods der i Riget blev
 dem frarøbet, skulle han lade opsøge, og Røverne
 forfølge med ligesaa megen Omhyggelighed, som
 var det ham selv, der havde mistet det. Nord-
 mændene skulle være forbundne til at betale de
 købte Vare inden 3 Dage. Det stod dem frit for,
 nu, da Norge, Sverrige og Skaane forenedes, at
 bringe deres Gods over Land giennem Sverrig og
 Norge, fra Østersøen til Nordsøen; at drage om i
 alle Dele af Riget og indfordre deres Gield; told-
 frie at sælge Salt i Skippundevise til Fremmede og
 Indfødt, og imod Erlægning af den gamle og
 meget nedsatte Told frit igien at udføre deres
 Vare, naar de ei funde affætte dem i Landet.
 Han lovede, aldrig at tage meer end et Skippund
 Korn af ethvert Fartoi, og overhovedet med
 største Nidkierhed at beskytte deres Handel. Disse
 Fortrin vare virkelig usfatterlige; ved dem var nu
 den sikke Grund til den største Magt og til det
 Monopol lagt, som Hansen over halvandet hun-
 drede Aar var i Besiddelse af i dette Rige. Pri-
 vilegerede meer end andre Nationer, frie for de
 Afgifter, som de Indfødt havde at bære, stærke
 og frygtede, var Riget givet i deres Hænder.
 Blot de 2de Puncter: en aldeles fri Handel med
 Fremmede og Indfødt, under en ringe, eller

maaskee aldeles ingen Toldafgiwt, og den Ret, efter Godtbefindende at opholde sig hvor og hvor længe de lystede i Landet, bragte deres seeneſte Ønſker i Opfyldelse, og desforuden lode de dem let forudſee, at de i Fremtiden egenmægtig ſkulle kunne erhverve ſig, hvad der endnu manglede i et fuldkomment Monopol.

Jo mere Hanſeernes Magt tiltog, deſmere trykkende maatte den og blive for Landet og dets Børn; dette indſaae nu vel Hakon Magnusen, og tog Anledning af, at de toge hans Fiende, Kong Albrekt, i Beſkyttelse, til at vove et Forsøg paa at indſkrænke dem. Han berøvede Stæderne til den Ende alle hidtil tilſtaaede Privilegier og Rettigheder, og forviſte alle tydſke Kiøbmænd fra Bergen og de andre norſke Havne. Men Norge var nu ei længer det Land, ſom det tilforn havde været, det førſte af de nordiſke Riger; det havde tabt ſin Glaade, var blottet for mægtige Forbindelser og ſunket i Afmagt, ſaa at Hakon for ſildig opdagede, at hans Beſtræbelſer vare frugtebløſe. I en Forſamling af ſamtliche Hanſeſtæder blev, i Forbund med Behærſkerne af Sverrig, Meſlenborg og Holſteen, en formelig Krig mod Kongen og hans igien med ham forſonede Svigerfader, Kong Valdemar, beſluttet. Stæderne Bremen, Hamborg og Cøln traadte ſtrax fra Forbundet, af Frygt for at tabe for meget ved at miſte den norſke Handel,

og Kongen var saa søielig, at han strax paa deres Forlangende ei alene tilstod dem Neutralitet, men og Handel i to Aar paa Bergen. Følgerne bleve, at de hemmelig understøttede den svenske Konge, deres Bundsforvandte, der nu indfandt sig ved de norske Kyster og forstyrrede Hisingen, Konghella, 15 Kiøbstæder og 200 Landsbyer, udbredte Død og Ødelæggelse paa uhyre Strækninger, og da Kongen derfor paa nye forbød Stæderne Handel paa Norge, saa tilvang de sig en femaarig Stilstand, hvorved alle deres gamle Privilegier bleve stadfæstede. Hvad de tilforn, siger Sartorius, i Underdanighed udbade sig, og erholdt som en Naade, det ansaae de nu som velerhvervet Ret, og det, som man før blot for at vinde dem, i dette eller hiint Diemed, havde tilstaaet dem, det kunde man nu ei længere, af Frygt for deres Magt og alt ødelæggende Sværd, nægte dem. Kongerne maatte, om de vilde have dem til Venner altid være betænkte paa nye Privilegier og Forrettigheder; derfor og at Hakon saa Aar herefter (1376) i Freden til Kallundborg endnu tilføjede, at han ei vilde tage Pengemulkt af Nogen, førend alle tydske Creditors retmæssige Fordringer af det forbrudte Gods vare udredte ^{u)}; ja Formalite-

^{u)} Willebrand, hanseatische Chronik, 3te Abth. Pag. 32 — 34.

terne, dem dog Regenterne saa gjerne holde fast paa, for dog i det mindste udvortes at have et Skin af Magt, mangle de end indvortes Kraft til at fourinere den, maatte Kong Oluf give Slip paa, i det han tillod Stædernes Skibe at lobe ind i alle norske Havne med Vimpel paa den høieste Mast, og da først at stryge den, naar de havde lagt til Bryggen for at losse, hvilket Tegn paa tilstaaet Herredømme over Havet ei før var bekiendt i disse Farvande.

I Sverrig var Tilstanden ligesom i de 2 andre Riger. Hansfestæderne og især Lybek vare ogsaa her de Mægtige, til hvis Fordeel Alt var tilrede, hvis Bud Alt adlød, og hvis Villie selv Kongerne maatte føie. Skaane og Gulland, der som ellers denne De fortjener Navn af svensk paa de Lider, har været de første Stæder som modtog Lybiske Handlende. Visbys var alt tidlig for dem en vigtig Stapelstad. Den fik Bekræftelse paa sine Handelsfriheder af Birger Jarl, formodentlig under Kong Erik Erikssens Regiering, da der var opkommen Uenighed i Anledning af Søeroverie, som denne By havde øvet; da Jarlen ønskede Fred, tilstodes Lybekkerne Frihed fra Told og andre Afgifter. De af dem som vilde bygge og boe her, skulde være svenske Love underkastede, og have Rettigheder som Svenske, hvis Navn de endog

bare x), imod lige Ret for de Svenske i Hansestæderne. Strandrettigheden skulde være ophævet, og Jarlens Venkab for Lybekkerne viste sig endog derved, at han med en svensk Glæde undsatte Lybek, da denne Stad (1246 var indspærret af den danske Kong Erik Ploppenning baade til Lands og Vands y). Disse vist alt vigtige Fordele udvidedes (1260) til Hamborg, som fik lige Rettigheder med Lybek. Da Baldemar, efter hans Formynders Birgers Død, selv tiltraadte Regieringen, bekræftede han paa nye 1275 og 77 Hamborgs og Lybeks Privilegier. Magnus Ladelaas's Kierlighed for Udlændinger gjorde, at han tilstod disse Stæder mange Friheder, og det var kun ved denne Konges Mellemland, at den norske Erik Præstehaders Stridigheder med de vendiske Stæder bilagdes z).

Da Hertugerne Erik og Baldemar (1308) ved Forening med Kong Birger bleve Herrer over

x) Patriæ nostræ legibus utantur et regentur et Sveci de cetero apellentur hedder det i Hertug Birgers Privil. 1250, i Kong Birgers 1292 og i Magnus Smeks 1336 vid. Dreiers Sp. jur. nauf. Pag. cxv-vi.

y) Lagerbrings Svea Rikes Historie 2 Delen Pag. 361; og hos Dalin 2 Delen, Pag. 195.

z) Willebrand hanseatijche Chronich, 2ter Abtheilung, Pag. 14 og Dreier Specimen juris naufr. Pag. cxix — cxx. Den sidste har Aar 1312.

Finland, Österboten, Nobo og Tavastehus, og saaledes let kunde have hindret Stædernes Novogrodskes Handel, saa maatte Venstreb med disse Fyrster være Hanseskiøbmændene meget vigtig. Deres Bestræbelser herfor vare ei frugtesløse. Aar 1311 fik Lybekkerne Brev paa at beholde alle deres Friheder og Rettigheder, og Aaret derpaa Tilladelse til ubehindret giennem Nevastrømmen at drive Handel paa Novogrod *a*). Hertug Erik tillod Gndbyggerne af Kampen, frit at handle i sine Lande, og der baade at hugge Ved og Tømmer, samt at fange Eild mod Betaling af 6 Penning Sterling af hver Læst *b*). De fik Regjeringens skriftlige Tilladelse til, uden Hinder at handle i finske Viig, og dette udvidedes 2 Aar efter til hele Hansesforbundet *c*). Vi have seet at Kong Hakons og hans Efterfølgers Regjering i Norge var saare uheldig for Stædernes Handel; det

C 2

a) Lagerbring Svea Rikes Historie 2 Delen, Pag. 680 og 3die Delen Pag. 105.

b) Flintenbergs Afhandling om H. St. Handel i Sverige i Nl. Bitterhets Historie, og Antiquitets-Academiens Handlingar 2 Delen, Pag. 337.

c) U. Modeer Svea Rikes Handelshistoria 1ste Afdeeling, Pag. 44 i patriotiske Selskabet's Handlingar, 1ste Delen.

samme var Tilfældet i Sverrig, thi her søgte den unge Konges Formynders, Mads Kettelmundsen, at indskrænke Hansehandelen til Rigets Fordeel; og Kong Magnus Smeks Afslag *d)* (1338) til Lybek, Rostok, Straalsund og Griefswald paa Stadfæstelse af deres Privilegier strakte sig ogsaa til dette Rige, hvis Regent han var. Imidlertid forandrede Sagernes Udseende sig, saa at Kongen kunde behøve deres Venskab, og de erholdt da (1336) Stadfæstelse paa Told- og andre Friheder. Atter fik de Tilladelse til at bierge deres Gods. Lybekkerne fik særskilte Privilegier i deres Handel paa Skaane og Halland. Ingen maatte vove at bemægtige sig skibbrudent Gods ved Kysterne af Skaane og Halland. De maatte paa Skanør og Falsterbods Markeder seldholde alle uldne og linnede Vare, have Gros- og Detail-Handel af Vare som veies, saa og Oltap paa deres Fied eller Fitter. I Sager, som ei vare Livsfager maatte de vælge egne Dommere *e)*. Fogden skulle forsegle de Dødes Efterladenskaber. De Vare, som allerede vare paa Bogne for at føres til Kartsierne, kunde ei belægges med Arrest *f)*. Denne lykkelige Frem-

d) Willebrand hanseatische Chronich 2 Abth., P. 31.

e) Modéar Svea Rikes Handelshistorie, Pag. 44.

f) Dreiers specimen juris nauf. Pag. cxxi ad iii.

gang blev (1341) afbrudt ved nogle Stridigheder mellem de holsteenske Grever og Lybek og Hamborg, hvori Kongen tog Deel, og lagde Arrest paa alle Lybekkere og Hamborgere, som opholdt sig i Sverrig; det samme skeete fra de Tydskes Side, og disse fangede en Deel svenske Sildesfiskere under Skaane. Dog sluttedes Fred igien til Helsingborg, og Stæderne erholdt saavel Befræftelse paa deres gamle Friheder i Almindelighed, som paa den novogrodske Handel i Særdeleshed g). Kong Albrekt, født og opfostret i Tydskland, medbragte paa den svenske Throne en uindskrænket Kierlighed for sine Landsmænd. At være fød tydsk, var en Fortieneste som var Kilden baade til Binding og Hæder; ei underligt altsaa, om Landet opfyldtes med Udlændinger, som ei aleneste havde lige Retigheder med Indfødte, men endog eiielden bleve dem foretrukne. Han vilde benytte Danmarks Ulykke under Baldemar III. til sin Fordeel, og forbandt sig med Hansestæderne mod Kongen. Hans Forordninger til Hansestædernes Fordeel, da han alt drømte sig Konge af Danmark have vi seet. Dronning Margarete vognede ham af denne behagelige Drøm, og viste ham, at han,

g) Lagerbring Svea Rikes Historie 3die Delen, Pag. 384, og Willebrand hanseatische Chronich 11 Abtheil. Pag. 52 — 33.

langt fra at være i Besiddelse af det Skyggebillede, som han famlede efter, gjorde bedre i at stytte sin egen ravende Throne. Hertil behøvedes atter Hansfestæderne, og af den Tver, hvormed de beskyttede ham, seer man, hvor stærk han har været dem, det er at sige, hvor megen Magt og Indflydelse de under hans Regiering have haft. Til Exempel paa de ringe Toldafgifter, Hansfestæderne under denne Konge vare underkastede, tiener følgende Forordning *h*) af Aar 1383: die beati Gregorii, som inscriberes: de rechtighet van den silfver tullen. I Følge denne vare Vare under 10 Marks Værdie, som og Stokfisk og al anden Slags Fisk, Rug, Meel, Korn, Malt og Hvede, Løg, Æbler, Pærer, Rødder, Grønt, Rødder, Naal, Peberfager, vagenschot? knarveholt? Humle og andre Levnetsmidler befriede fra Eoldetolden. En anden Forordning *i*), siger: Svadana Toll äru gäste och Köpmän varit vani ath uthgiffva aff alder. 12 Ore af hvert Leydest, Amsterdamst, item af Buschist som og alle saadanne ringe Tøyer, af hvert Stykke 4 Ore. Item 6 Ore af hvert Fad Wiin. Item hver 20de Tonde

h) Klintenbergs Afhandling om H. St. Handel i Overrig; i Al. Bitterhets Historia og Antiquitets Academiens Handlinger, 2. Delen, Pag. 380.

i) l. c. Pag. 382.

Al; har man ei 20 Tønder, da gives 8! Gutniffe af hver Tønde. Item Specerier som for Specerier regnes 1 Dre af hver Lybske 10 Mark, item 12 Dre af hver Læst Salt, item 15 Dre af hvert Rumist Lærred; item 3 Dre af hver Garduf; item 1 Mark af hver Hest som udføres; item 3 Dre af hvert Stykke Marborst; item hver 20de Tønde Kirsedrænk og Misd; item af Deldermundest 1 Mark og af mere desligeste; item Foderduk, som han staaer i Stæderne, 1 Dre af hver Lybsk Mark.

Resultatet af Hansestædernes Handel i Sverrig bliver altsaa: Ingen Hindringer lagdes i Veien for de Fremmede; de nød Indfødtets Rettigheder og Friheder; Grundeiernes Ret til Brag ophævedes; Regjeringen drog i lang Tid ingen Fordeel af Handelen, og da man begyndte at hæve Told, var denne meget ubetydelig, undertiden aldeles ingen. Hansestæderne havde vel intet ordentlig indrettet Contoir her, men de havde, hvad der var lige saa vigtigt, Deel i Statsøvrigheden. I Stokholm, paa Visbye og i alle andre betydelige Søe- og Handelsstæder, bestod Øvrigheden halvt, og ofte over Halvdelen, af Hanseater; at dette har været Kilden til store Fordele paa disses Side, er begribeligt. De havde ingen Concurrenter i den svenske Handel; thi Danmarks og Sverrigs Handel indbyrdes har deels ikke været betydelig, deels ogsaa

saar ofte afbrudt formædelt disse Landes indbyrdes Feider paa hinanden, at der heller ikke fra denne Side var nogen Hindringer i Veien for Hansesæderne, at de jo kunde drage den hele udeelte Koroedel af dette Riges Handel.

Saa vældigen virkede Kongernes Uduelighed og Afsmagt til Hansehandels Flor og Stædernes næsten uindskrænkede Handelssuperioritet i Danmark, Norge og Sverrige, før disse Rigers Forbindelse, og

den calmariske Union

blev nu et Middel mere, hvorved den befordredes. Ved denne Forbindelse syntes en Vælde at være grundet, hvis Magt ei lettelingen kunde modstaaes. Disse enkelte Riger havde faaet en Tilvæxt, der var frygtelig endog for de mægtigste Stater. Forholdet mellem Rigerne gjorde Hansesædernes Handel mere undværlig; de kunde nu tildeels forsyne hinanden indbyrdes; Hollænderne og Engellænderne kunde have afhiulpen de andre Fornødenheder. De nordlige Have, men især Østersøen, var ganske i de Danskes Bold o. s. v. Alle disse Omstændigheder truede Hansehandelen med den siensynligste Fare for at miste hele den nordiske Handel, hvorpaa deres Existence fornemmeligen var grundet; men Eenighed og fælleds Interesse, disse Hovedhiul i et saa stort Statslegeme, manglede, og langt fra at det tilsigtede Niemed, at danne en eneste af disse 3

Nationer, vare Rigerne just Tumlepladsen for de voldsomste Optrin. Det rasende Nationalhad, der altid herskede mellem de kun af Navn forenede Danske, Norske og Svenske, blev ved Kongernes Uforsigtighed og Tyrannie heftigere og viste sig stedse forstærket i farlige Udbrud. De urolige og frihedslystne Svenske kunde ei finde sig i at deres Rige blev behærsket som Provinds og tyranniseret ^k af Udlændinger, i hvis Forlehning de Slotte vare, som Lovene hjemlede Indfødte. De Skatter, som de skulde betale til en fremmed Konge — der aldrig, eller i det mindste sjelden, og det med Sværdet i Haanden, værdigede dem et Besøg — i et fremmed Land, vare dem altid yderst forhadte. Ofte klagede de; end oftere gjorde de Opstand, og Engelbrecht Engelbrechtson og Carl Knudson, Erik Axelsen og Steen Sture ere i denne Henseende i Historien ligesaa bekiendte, som berømmelige Navne, indtil endelig Calmar-Unionen druknede i svensk Blod, da dog intet havde været lettere, end at gøre den bestandig, om Duelighed, Forstand og Sindighed havde prydet Unions-Kongerne, som de prydede dens Stifterinde, og om man nogenlunde havde vilst sig omhyggelig for Sverrigs Belfærd.

k) see Lagerbring Svea Rikes Historie, 4de Delen.

Den kloge Margarete indsaae at det vilde være farligt, da hun havde saa meget at henvende sin Hu paa, pludseligen at nægte Hansestæderne al Handel i Rigerne; derfor ogsaa at hun sluttede et Forlig med dem til Nykiøbing (1399) hvorved de erholdt Befræstelse paa deres gamle Privilegier, imod at alle de Uroligheder, som de havde paaført Riget, skulle være ophævede; hun maatte først rigtig befæste sig paa Thronen, ophielppe Rigerne's Glaade og fremme indenlandsk Windstibelighed, og saaledes forberedt, vilde hun nok have vidst at indskrænke deres Handel, men hun døde for tidlig, og lykkeligviis for Hanseerne, havde hun bedraget sig i Valget af sin Thronfølger; thi hverken Erik eller hans Eftermand forstode at fuldføre det af den største Kone begyndte Værk. Forgæves var Eriks Bestræbelser for, ved Concurrence at gjøre deres Handel Afbræk. Hans Forordning (Nyggerhuus 1425) mod deres Handel paa Nordlandene, den de stedse usurperede sig, ligesaa; de foragtede hans Forbud, og erklærede ham Krig oven i Kiøbet. Bergen prøvede da atter 1) den Skiæbne, at blive udplyndret af hansiske Søerø-

1) Første Gang var under Margrete, da der blev fikændt og brændt af en Orlogsslaade, der var udsendt fra Wismar og Rostok, der gjorde fælleds Sag med Dronningens Fiende, deres Landsmand, Kong Albrect af Sverrig. See Hvitsfeldt Margretes Kronike.

vere, under Anførsel af Bartolomæus Boet. Da Stridighederne vare bilagde, indfandt Hansesib, mændene sig igien i Skoffetal og nu først er det, at man hører om deres berømte Contoir her. — Dog herom et andet Sted. — Det var just i Kybek at Christopher af Bayern udvalgte til Konge, vist ikke uden denne Stads hemmelige Indflydelse; især maatte Hansestæderne med glad Hu hjælpe den, som skulde fortrænge deres arrigste Fiende, Kong Erik. Christopher blev imidlertid siden anderledes findet i Henseende til Stæderne, end de havde ventet, men naar han til Paaskud, for ei at bekræfte deres Friheder, ønsker at see de saa meget paaberaabte Privilegier og Documenter, da faaer det trodsende Svar, at man brugte ei at udsætte saa kostbare Documenter for Havets Farer, saa seer man hvorlidet de brød sig om ham. Han greb ogsaa til det gamle Middel at opvække Concurrencen mellem dem og Hollænderne, men dette ændrede sig strax, da disse antog sig den fordrøene Kong Erik, og Kongen derfor paa nye maatte søge deres Venskab mod Erik og hans Erovere *m*). Hvad de havde gjort mod hans Formand, kunde han vente at de vilde gjøre mod ham, derfor hadede han Stæderne, og det var

m) See Sartorius G. d. H. B. 2. Theil, Pag. 271, men Rüh i hans Geschichte Schwedens drager dette i Tvivl, og siger: at det vilde være daarligt af Erik

med Møie at de erholdt Stadfæstelse paa deres Privilegier. Hans Plan til at overrumple Lybek og Roskøf er bekiendt; han strandede med den, og døde strax derefter, men hans Had og Higen efter Hævn var saa stor, at han, ved at indskrænke sit Hof og formindske sine Udgifter, samlede sig en Skat, den han selv i Døden erklærede at have samlet til en Krig mod Hansestæderne *n*). Saa alvorlig var Christopher stemt imod dem, men ikke desmindre tiltog dog deres Magt paa Contoiret i Bergen *o*). Kongen lod vel et Par Forordninger af 1444 udgaae, der sigtede til dens Indskrænkning, men det varede ikke længere end til Aaret derefter, da „stadfæstes de gamle og rette Privilegier, som de tyske Hanse-Kiøbmænd af Alders Tid have.“ Endnu mere Kaaderum havde de under hans Eftermand, Christian den I. Til at fortrænge Engellænderne og Hollænderne behøvede de hans Bistand, derfra ogsaa deres Bestræbelse for hans Benskad. De Svenske valgte deres egen

handlet, at haabe at komme paa Thronen igien ved saa langt fæernet Magt. See 2. Theil, Pag. 77.

n) Christiani og Gebhardi Danmarks Historie, Pag. 79 i 3die Deel. Den danske Udgave.

o) Holbergs Beretning om hvorledes dette gik til. See det Følgende.

Konge, Carl Knudson, og da Christian behøvede deres Hielp, maatte han stadfæste deres gamle Privilegier. Imidlertid finder man ikke, at de med bevæbnet Arm have understøttet Kongen mod Sverrig, uden for saavidt at de søgte at betrygge deres Handelskibe for Overfald; thi stedse deres Politik troe, understøttede de Sverrig, som den svagere Part, og hvor dette ei var gjørligt, søgte de dog i det mindste ikke at befordre Danmarks Tilvæxt. Ustraffet dræbte de Oluf Nielsen, Kongens Hævedsmand *p*); ja Kongen lod dem endog selvsamme Nar vide, at alle deres Monopolium hindrende Breve skulde være kraftesløse. Imidlertid var Carl Knudson død; og den ligesaa berømte som floges Steen Sture, hans Søstersøn, blev Rigsforstander. Christian, der ansaae Carls Død for en hældig Omstændighed, vilde med Magt sætte sig i Besiddelse af Riget; derfor bestræbte Steen Sture sig for at drage Hansesæderne over paa sin Side, men da hans Ønske heri slog ham feil, og Stæderne tvertimod toge dansk Partie, saa bleve alle

p) Hos Willebrand findes et Brev, hvori han i Betragtning af den Denst, Frantschap unde sunderge Woldat, som Kiøbmændene af den tydske Hanse havde beviist ham og hans Formænd (et andet lignende Exempel, see Sartorius 2. D., Pag. 343 i Noten) gav dem gantz unde all quyde, vryg unde lotz, for dette Mord. See 3. Abth., Pag. 71.

deres Skibe anholdte i Sverrig, og deres Deputerede afvistes 7). Dog Venfabet fornyedes igien Aar 1486, da Steen Sture ved sine Gesandte i Lybek forlangte at optages i deres Forbund; og dette blev ham tilstaaet 7). I sin Haandfæstning maatte Kong Hans stadfæste Stæderne deres Privilegier og Friheder, til frit at seile til Bergen og andensteds i Norge, dette Rige til Nytte og Bistand: men Handel paa Island forbydes dem 8). Urolighederne mellem Danmark og Sverrig vare endnu de samme; dette sidste Rige vilde ei erkiende Hans for Konge, og selv de Norske gjorde Banfkeligheder, der endog udbrød til Voldsomhed. Steen Sture vidste saa mesterlig at tilintetgjøre Kongens Bestræbelser og opholde ham med Vilfærene, at 14 Aar hengik med Underhandlinger. Da Dronning Dortha var død, som altid afholdt Kongen fra voldsomme Skridt, rykkede Hans (1495) ind i Sverrig, og fik herved tillige Krig med Lybekerne 2), dem, saavel som og Bismarckerne, Rostockerne og Stralsunderne, Kongen anmodede om at afholde sig fra Seilads til

7) Willebrand hanseatische Chronich, Pag. 107.

7) Kdhlerische Samlungen, bey Willebrand, Pag. 235.

8) Hvitfeldt, Kong Hans's Kronike, Pag. 971.

2) Willebrand, haussische Begebenheiten, Pag. 113.

Sverrig. Dette syntes Stæderne ikke om, og udsendte 6 Krigsskibe for at convoiere de andre Cosardifarere, der overbragte de Svenske Proviant og Ammunition, uagtet fri Handel var dem forundt i Danmark. Da Kongens Klage ei vilde hielpe, og de til Undskyldning anførte deres megen udestaaende Gield, og at deres Handelsbetiente laae derovre, lagde han Arrest paa, og opbragte deres Skibe, hvilket blev et Baand mere, der knyttede Stæderne og de Svenske sammen. Da Kongen saae, at han intet udrettede ved Magt imod dem, og at hans Fiende derimod vandt meget ved Stædernes Undsætning, sluttede han Aar 1503 Fred med Lybekkerne, paa Vilkaar, at han skulde erstatte den lidte Skade, og de derimod arbeide paa at faae Dronningen Christine fri af sit Fangenskab. Dette lykkedes. Steen Sture lod bekendtgjøre, at den danske Dronning, som havde været de Svenskes Fange, skulde løsgives, og det hverken af Frygt for fremmed Magt, ei heller efter nogen geistlig eller verdslig Hyrstes Ønske, men blot af Galanterie og Kiærlighed for Lybekkerne *u*). Paa saa venskabelig en Fod stod Hans festæderne og især Lybek med Sverrig. Saa ugierne de derfor gave Slip paa den svenske Handel, nødtes de dog hertil, for ei at miste den

u) Willebrand, hansische Begebenheiten, Pag. 117.

endnu meget vigtigere danske og norske. De maatte da endelig 1506 indgaae et Forlig med Danmark, saaledes, at de forbandt sig at arbeide paa at faae Sverrig til at antage sin retmæssige Konge, hvis dette ei gik an, da at afholde sig fra al Handel paa Sverrig, indtil de Svenske bleve bragte til Lydighed. Derfor vilde Kongen stadfæste dem deres gamle Privilegier i Danmark og Norge og løslade de før anholdte Skibe, imod at det samme skeete fra Stædernes Side. Dette Forlig blev Aaret efter ratificeret ved den Nykiobingske Reces x). Men som det var grundet paa Egen nytte, saa forsøgte Stæderne hemmelig at nyde de Fordele, som de offentlig havde maattet opgive, og lode de svenske Vare ved fremmede Skibe bringe til Reval og der indbytte og afhente ved deres egne Søefarere. Da man i Danmark mærkede denne Snighandel, bleve adskillige lybske Skippere opbragte. Dette var Signalet til nye Uroligheder og Stæderne Lybek, Rostok, Wismar, Stralsund og Lyneborg — de øvrige fandt bedst Regning ved at drive den danske Handel, i Særdeleshed Danzig, som var i Besiddelse af Sildefiskeriet under Staane — udrustede 18 Skibe med Mund- og Krigsprovion, som igien afhentede svenske Vare. De seilede langs Landet og hær-

x) Willebrand hantische Begebenheiten, P. 218 — 21.

jede Langeland, Laaland, Falster, Møen og Bleking. Bornholmerne maatte med 4000 Rdlr. Brandſkat frikjøbe deres Huſe fra Opbrændning^y). Kongens Flaade, ſom vilde undſætte Bornholm, blev adſplittet; Stæderne udfædede Raperbreve og een ſkal alene have opbragt over 40 danſke Skibe i Sundet og Beltet. Imidlertid leed Almueen i Stæderne ved denne langvarige Krig, og den tvang Dyrigheden til at ſlutte Stilſtand med den danſke Konge. De maatte ſtrax opgive det ſveſke Hielpesforbund; i enhver Krig ſkulde Norges Havne være frie; de veſtlige Stæder fik Tilladelse til, uforſtyrret at handle i de nordiſke Riger og Havne. Naar der opkom Stridigheder mellem Kongen og Lybekkerne, ſkulde diſſe bilægges ved 4 Uffendte. Med Sundtolden ſkulde det have ſit Forblivende ved gammel Sædvane, og Hanſeſtæderne fik fri Handel i Danmark o. ſ. v. z). Kong Hans's Regiering var ſaaledes en god Begyndelse til den Indſkrænkelse, ſom det var Sønnen forbeholdt at fuldfore. Chriſtian den Andens Indretninger ved Tolden og Handelen, hans Slægſkab med Carl den Femte og Venſkab for Sigbrit gjorde, at han begunſtigede Hollænderne, og lod Hanſeſtæderne formode, at de i ham ikke vilde faae en gunſtig

^y) Willebrand, hanſiſche Begebenheiten, Pag. 123.

^z) Rüh's Geſchichte Schwedens 2ter Theil, Pag. 181.

Univerſi. og Skole = Annaler. 1807. 2 B. D

Herre; de sluttede derfor saa meget deshellere Forbund med Gustav Eriksen, som endog var fngtet til dem fra det danske Fangenskab *a)*, for at ydmyge Christian. Han vilde derimod først have Sagerne bragt i Rigtighed, og derpaa hiemsøge Stæderne. Dette viste sig strax; han havde neppe erobret Stokholm, førend han lod alle hanseatiske Ridsmænd arrestere, forbød alle hans Undersaatter at handle med Stæderne og især med Lybek *b)*. Ved saadanne og andre Christians Forholdsregler, fik Stædernes Handel i Danmark og Norge et uforvindeligt Stød; men for de Svenske var Stædernes Uvenskab med Kongen saa meget mere fiærkoment, som de, fornemmelig efter Christians overlede og uforsigtige Forhold i Stokholm Aar 1520 *c)*, grundede deres Haab om, at affaste et Aag, det de alt længe havde sukket under. Man tog derfor i dette Rige ei længere i Betænkning, at stadfæste Stædernes gamle Handelsfriheder, og Taknemmelighed tilføiede end flere og betydeligere. Saaledes erholdt de (1523) Frihed fra al Toldafgift over hele Riget, især Stokholm, Calmar,

a) See Holbergs Danmarks Historie 2. Part, Pag. 44.

b) Willebrand, hanseatische Begebenheiten, Pag. 127.

c) See Rüb's Geschichte Schwedens 2ter Theil, Pag.

Albo og Søderkøbing. I disse Stæder tillodes det dem umiddelbar at handle med Prælater, Riddere, Geistlige og Verdslige, og til dem at faldholde Guld, Sølv, Perler, Edelstene, Ringe og Skarlag. Ingen Fremmed maatte drive Handel, eller faae Borgerret her i Riget, undtagen Lybek, Danzig og de andre forbundne østersøiske Stæder. Deres Vare skulde de ikke være forbundne til at sælge for nogen vis Priis, men de maatte udfibe, sælge og oplægge dem ligesom Borgerne; kunde de ikke affætte dem, maatte de efter Godtbefindende igien føre dem tilbage. Deres Vrag maatte de frit og uformeent bierge og ei svare noget deraf, uden Drifkepenge til Arbeidsfolkene d).

Christian den 2den maatte rømme Danmark; Alt omvæltedes, saa at sige, under den ny Regiering, og alle hans nyttige Indretninger til vor Handels Opkomst og Selvstændighed bleve frugtesløse, som havde denne Konge aldrig existeret; men ikke desmindre, har dog Ophævelsen af det tydske Compagnie i Kiøbenhavn, under Frederik den Førstes ellers saa svage og afmægtige Regiering, været et foleligt Tab for Hansehandelen. Og saa gav han Bergens Bye (1528) et Privilegium, hvorved

D 2

d). Willebrand, hanskische Begebenheiten, Pag. 137 — 41.

Borgerne's gamle Rettigheder stadfæstedes; alle Haandværksfolk, inden- og udenlands skulde være under Norges Lov og Stadens Ret, og alle Fremmede forbydes Seiladsen paa Nordlandene, under Fortabelse af Skib og Gods; ligesom han og søgte at vedligeholde Nederlænderne's Seilads til Danmark og Norge, ved at bekræfte deres erhvervede Handelsfriheder. De Tydske's Felvraadighed og Genhandel leed herved et betydeligt Skaar, Hansen begyndte nu mere og mere at tabe sig; men ikke desmindre viser Lybek sig dog endnu saa mægtig, at den søger at betiene sig af det paa Frederik's Død følgende Interregnum, for at drage hele Handelen i disse Riger til sig paa ny, i hvilken man havde viist sig gunstig imod Nederlænderne. De stolede og desuden paa den engelske Konge, Henrik VIII. Hielp, der gjorde Regning paa hele Danmark. Deres Sag havde endog saa megen Fremgang, at Kiøbenhavn, Malmøe, alle Derne, Skaane, Halland og Bleking kom i Lybekkerne's Bold, hvilke ikke gave efter, før det bekiendte Slag ved Ornebjerg var tabt, og indbyrdes Uenighed mellem deres Anførere skrækkede dem. Da Christian den Tredie var kommen i rolig Besidelse af Thronen, stadfæstede han sin Formands Privilegium til Bergens Bye, med Tillæg af ældre Artikler. Frederik den Andens odenseiske Reces af Aar 1560 bliver Normen, hvorefter al Tvist i

Fremtiden afgjøres. Christopher Valkendorff, Befalingsmand og Slotsherre paa Bergenhuus, havde alt i Forveien saaledes flippet Bingerne baade paa Garperne paa Bryggen og Skomagerne i Skostrædet, at denne Necess næsten var overflødig. Hans Efterfølger, Mads Skeel, standsede nogle andre Uroligheder, som opkom mellem dem. Christian den Fjerde tvang dem til at ophæve deres selvgjorte Love og Bedtægter, og Contoiret i Bergen blev under denne Konge, ligesom det store vidt-omfattende Hanseforbund, der engang bestod af 82, ved Kongens Død af 6 Stæder, kun en svag Skygge af dette anseeligste Societet. Ogsaa i Sverrig fælde man Vægten af Hanse-Monopoliet, og 2 Aar efter den sidste Traktat med Stæderne var sluttet, indgik Kong Gustav den Første et Handelsforbund med Holland, Brabant, Seeland og Frisland; de Svenske begyndte selv at forarbejde deres Træ og Jern, og dermed at drive Handel med Engelland, Franckerig, Spanien, Portugal, og selv at udføre deres Vare til Fremmede, saa at Hansestæderne herved leed et betydeligt Tab, og Forbundets Opløsning og Tilintetgjørelse fremkaldtes.

Slesvigs Adskillelse fra Riget som Lehn.

Fra de ældste Tider var Slesvig regieret som en anden Provinds af Danmark, men efter Svend

Estridsøns Tid blev det Skik at Kongerne gav en
 Prinds det i Forlehning. Saaledes gav Valde-
 mar den Anden det til sin yngre Søn Abel, i hvis
 Familie det stedse blev som et eget Hertugdøm-
 me. Grev Gerhard den Store, som en tidlang besad
 Hertugdømmet Slesvig, afstod dette til hans Sø-
 sterson, Hertug Valdemar den 5te, paa de Vilkaar,
 at om denne Sidste skulde døe, uden mandlige
 Arvinger, skulde det igien falde tilbage til Gerhard
 og hans Descendentere, som et arveligt Fanelehn.
 Valdemars Søn, Hertug Henrik, døde uden Ar-
 vinger. Gerhards Efterkommere gjorde nu Præ-
 tension paa Slesvig; men Kong Valdemar Chris-
 tophersen, ansaae det for et forfaldet Lehn, og
 indtog det ganske, undtagen Gottorp og Wienhuus
 der vare i Greverne af Holsteens Magt. — Dron-
 ning Margarete, der frygtede, at hendes Fiende,
 Kong Albert af Bøhmen, skulde faae Hielp fra
 Holsteen — thi hans Søster, Ingeborg, var den
 afdøde Grev Henrik den Haardes Enke — vilde
 gjøre sig disse Hertuger forbundne og overlod Grev
 Gerhard Hertugdømmet Slesvig, som Lehn af
 Danmark. Dette var vel den eneste, men tillige
 den største Statsfeil Margarete kunde begaae, den
 blev ofte siden en tærende Orm for Riget, og en
 Grund mere til Hansestædernes tiltagende Magt.
 Disse Nabostæder, der maatte stedse mere indse,
 hvor farlig deres Stilling vilde blive, naar den

danske Konge, alt som Herre over de nordiske Riger, ved Slesvigs, og maaskee Holsteens Erobring, blev deres nærmeste Naboer, grebe ved enhver Leilighed saameget deshellere de holsteenske Hertugers Partie, og gave saaledes disses Magt en betydelig Tilvæxt i de farligste og meest ødelæggende Uroligheder, Danmark har haft; selv forsvarede de deres Frihed og Uafhængighed, og forfulgte deres Handelsfordele. Dronning Margarete fortrød ofte siden dette sit Foretagende. Dog vidste hun saa længe hun levede at holde Greverne i Aue, uagtet ei altid hendes Baaben vare heldige, men det er at formode, at hun ved sin Klogskab ogsaa vilde have vidst at bringe denne Ting i Rigtighed, men — hun døde, og Haabet herom med hende; hun havde bedraget sig i sit Valg, og hendes Aand hvilede ei paa Erik. — Han brød den med Greverne, fort før hendes Død sluttede Stilstand, opsigde og fradømte dem Lehnene, det de saa ofte havde misbrugt, og erhvervede Keiser Sigismunds Confirmation derpaa. Men Hertugen gav sig sine Allierede i Bøld, og heriblandt vare Hansfestæderne; thi ihvorvel de før havde sluttet Forbund med Kongen om en indbyrdes Hielp af 1000 Mand ^{e)}, saa lode de sig dog overtale af Hertugen til at bryde dette eedsvorne Forlig.

e) Hvitfeld, Erik af Pommerns Krønike, Pag. 690 — 94.

Der holdtes en Hansedag i Rostok, hvor en almindelig Krig mod Kongen besluttedes. — Alle hansiske Kiøbmænd blev Seiladsen paa Kongens Riger og Lande forbuden, og enhver tydsk Skipper, som vilde seile til en anden af Hansesæderne, maatte stille Borgen, at han ikke vilde besøge noget af de 3 nordiske Riger. Østæderne erklærede: at Kongen havde frænket deres Friheder, tildeels belagt deres Gods med Arrest, og vægrede sig ved dets Udlevering. De andre Hansesæder skulde inden kort Tid erklære sig, hvorledes de agtede at staae Stæderne Lybek, Hamborg, Rostok, Wismar og Lynëborg bi, om Kongen ei vilde føie sig efter deres Førestilling og give deres Afsendte et gunstigt Svar f). Kongen var imidlertid rykket med 5000 Mand for Gottorp, og beleirede det, men midt under Beleiringen fik han et Keidebrev fra Hansesæderne. Neppe havde han faaet dette, siger Enedorff, førend han rykkede op med sin Armee, som der havde lagt 200,000 Mand inde i Brevet, og det med en saadan Hurtighed, at den gottorpske Besætning gjorde Udfald og nedlagde endeel af de danske Soldater, som ved

f) Sartorius Geschichte des hanseatischen Bundes, Pag. 254. Hvorliden Enighed der herskede mellem Stæderne og hvorledes denne Krigs lykkelige Udfald for Stæderne var et rent Lyffens Spil, sees af Pag. 255 — 60 l. c.

denne pludselige Retraite, der fuldkommen lignede en Flugt, vare blevne ganske modløse, da dog Hansestæderne endnu hverken havde Flaade eller Mandskab samlede. Kong Erik var siden saa heldig, ved at forbyde Stæderne al Handel paa Rigerne, „saa at de skulde ligge stille som Oddere“ g) at oprette Almue i Stæderne mod deres Dyrighed, som var den der havde ladet sig overtale til Krig mod Kongen, og adskillige Raadmænd bleve ihjelslagne h), men Maret derpaa (1427) udrustede de en Flaade, som nu førte Krigen i de østersøiske Stæders Navne, og udsendte den til Stælland for at besejre de danske Der i), men fornemmelig for at bringe 36 Handelskibe igiennem Sundet, som de ventede fra Nordsøen, ladte med mange portugisiske og spanske Vare. Denne Flaade stødte midt i Juli paa den kongelige, som laae paa Kiøbenhavns Nehd. Lybekernes Seier var kun halv, nemlig over den svenske Eskadre; og Cosardislandet som strax derefter ankom i Sundet, faldt i Kongens Hænder k). Dette Tab søgte de at hæve Maret derpaa med en Flaade paa 260

g) Hvitfeld Erik Pommers Krønike, Pag. 728.

h) Köhlerische Sammlung bei Willebrand, Pag. 207.

i) Willebrand hantische Begebenheiten, Pag. 38.

k) Willebrand hantische Begebenheiten, Pag. 39.

Skibe og 12800 Mand ¹⁾. Denne plyndrede de fiællandske Kyster, og de sendte under Bartolomæus Voet deres Vitallianer op til Bergen i Norge, hvilken Stad han ødelagde og udplyndrede. Følgende Aar kom han igien, og ødelagde Staden paa ny, efterat han i Forveien i aaben Ege havde angrebet en norsk Flaade paa 100 Skibe, som vilde fordrive ham. Dronning Philippa afsendte i Kongens Fraværelse 75 Skibe til Straalsund, hvor de opbrændte nogle Skibe og foruroligede Borgerne, men et andet Forsøg mislykkedes; de fangede 300 Mand, hvoraf 40 bleve henrettede. Denne Seier opmuntrede Stæderne til ny Krigstog, og Wiemarerne udrustede en særskildt Flaade, der opbragte mange svenske Skibe, der skulde overbringe den Kongen tilstaaede Krigsstyr og 300 Soldater til Danmark. Endelig begyndte da Kongen paa at afdrage Hansestæderne fra Hertugen ved en særskildt Fred, hvorfor han foranstaltede en Sammenkomst til Nykøbing. Det lykkedes ham da at forsones sig med Kystok, som gienerholdt sine Handelsrettigheder, og Kongen lovede at lade deres lidte Skade taxere og godtgjøre. Dog hermed var ikke alt bragt til Ende; Stæderne Straalsund, Lybek, Wismar og Lynesborg, fandt sig ikke fornøiede med denne Freds-

¹⁾ ibidem.

slutning, de affendte derfor Borgemeester Conrad Biskop, som formaaede meget hos Kongen, og denne sluttede, uden Guldmagt dertil, (1432) en Stilstand, som dog 1435 blev forvandlet til en almindelig Fred. Hele Gevinsten af denne 26 aarige Krig var Afstaaelse af Tvistens Æble, Slesvig, til Grev Adolf; Hansestæderne stadfæstes i i deres gamle Privilegier og Monopolium i Norden, Rigerne forarmes, Kongen foragtes. — De Engelske, der under denne hele Krig eene havde været i Besiddelse af den nordiske Handel, tabte nu denne igien, og Hansestædernes Handels-Despotisme blev uindskrænket.

Uheldige Omstændigheder.

Hvo tvivler om her at sætte Diger „Døden (den sorte Død, Storadøden) i Epidien? Den herskede i Midten af det 14de Aarhundrede og var den meest rasende, Historien omtaler. Fremflækket i Asiens Hede, blev den med Skibe ført til Europa. Historien kan ikke finde Udtryk til at male dens Udelæggelser. Den syntes at være en fortørnet Guddoms Affendte, som skulde fuldbyrde dens Hævn og udrydde Slægterne af Jorden. Den styrtede uden Modstand fra et Sted til et andet, og henrev utallige Mennesker. Intet Midel sikrede mod denne anstikkende Gift. Forgæ-

ves bragte man Ureenlighederne ud af Stæderne,
 forgiæves skildte man de Friske fra de Syge; for-
 giæves var de kyndigste Lægers Raad. Ingen
 Bod, ingen andægtige Siæles Balsarter undgik
 den Almægtige. — Sygdommen yttrede sig ved
 visse Bylder af forskjellig Størrelse under Fin-
 grene eller paa andre Dele af Legemet, hvilke udar-
 tede til sorte eller mørkeblaae Pletter, som snart
 vare store og mange, snart smaa og faa *m*). Disse
 vare Dødens sikker Forgiængere. Hvidfeld giver
 under Aar 1348 saadan Beretning om den *n*):
 „Samme Aar gif der en stor svær Pestilentse over
 „al Verden, som kaldtes den store eller sorte Død.
 „Først borttog den de unge og spæde Børn, derefter
 „unge Drenge og Piger, siden midaldrende Folk,
 „paa det sidste de Gamle. Den ene blev befængt
 „af den anden og laae ikke længe. I Stratsborg
 „døde 16000 Mennesker, i Lybek 9000, St. Lau-
 „rids dag, fra Ottesang til Alftensang døde i Lybek
 „1500 Mennesker. Alle Kirkegaarde fandtes op-
 „fyldte med døde Menneskers Legemer i den Peste-
 „lentie, saa mange begroves uden Byen. I 11
 „Grave blev jørdet 1200 i Magdeborg. I Flo-
 „rents døde 40,000 Mennesker.“ Man regner paa
 at den henrev en Trediedeel af de Egnes Beboere,

m) Rüh's Geschichte Schwedens 1 Theil, Pag. 292.

n) Valdemar Christophersens Kronike, Pag. 486.

hvor den rasede. Mange Skibe tabte, inden de naaede deres Maal, Mandskabet, og fløde, Bølgerne og Stormene overladte. Et saadant drev (1348) ind i Bergens Havn. Varene bleve lossede, og Landfarjotten udbredte sig over Staden og Landet til Grønland og Island. Den bortrev Indbyggerne for Gode, og standsede ei her før 1350. — Hvor stor Sensation den har virket, seer man deraf, at man har gjort den til Æra i Tidsberegningen o). I Sverrig viste den sig heftigst 1350. Lagerbring siger, at der baade før og nnder Vesten mærkedes heftige Jordrystelser, saa at det lader formode at der er foregaaet en Revolution i Naturen, hvoraf Luften er bleven anstuet. I Bergmeland fortæller man at kun en Yngling og 2 Piger vare blevene skaanede, og i Westergotland skal der alene være død 466 Præster! Vist er det, at ihvorvel Beretningerne kan være overdrevne, har dog denne Farsot været i høj Grad ødelæggende og dens Følger gyselige. Dens efterladte Spor Læde Riststæder og Landsbyer, hele Sogne og Herreder, blottede for Indvaanere, Culturs og Industries Tilintetgjørelse, Standsning i Handel og Wandel. Der hvor man før saae Boliger, som havde blomstret ved Flid og Arbeidsomhed, saae

o) Conf. Myrups H. Et. Sk. af T. i D. og N., Pag. 229 og Rüh's G. G. i Th., Pag. 294.

man nu Ørkner og Skove. I Danmark, siger Hvitfeld, stod mange Bondebyer øde, hvorover endnu mange Marker findes, som have været Uger og Reen, og nu ere øde; og Hvitfeld levede dog 200 Aar efter denne Pest. Vor Selvstændighed i Handel og Seilads fik herved et saadant Knæk, som de i lang Tid efter ikke forbandt. Til samme Tid som Pesten rasede, hiemsøgte Norge ogsaa af betydelig Fjeldskrid, ødelæggende Oversvømmelser og flere strænge og langvarige Vintere *p*). Da Elven Gaulen eller Gulen Aar 1344 svømmede over, bleve flere Kirker, ikke mindre end 48 Bøndergaardene og mange Mennesker Rov for Bølgerne. Alle disse Omstændigheder, der havde de sørgelige Følger for indenlandsk Vindstibelighed, der berøvede Landene deres kraftfulde Sønner, Handel, Industrie og Ugerbrug flere tusinde Hænder, hvor fordeeltige maatte de ikke være for de endnu i deres Barndom værende Hansfestæder, der vel og havde lidt ved Pesten, men havde større Folkemængde, derfor og flere at tabe? hvorledes blev ei Handel med dem herved til Nødvendighed for de nordiske Riger, og Kongerne nødtvungne til at begunstige og adlyde disse Handlende, vilde de ei at deres Lande skulle have Mangel paa de

p) vid. Dr. Baden i hans Udkast til Danmarks og Norges Handelshistorie, Pag. 111.

første Fornødenheder? Nu er det derfor, at vi i Danmark see dem komme til en Mægt og Indflydelse, som det blev den giæve Dannerkonge Valdemar Christophersen umueligt at indskrænke; nu er det at de i Norge erhverve Stadfæstelse paa gamle Friheder, dem en Hakon Magnussens vise og strænge Regiering havde søgt at tilintetgjøre; nu først at Sverrig opfyldes med Tydske, som ei alene have Rettigheder lige med Tydske, men endog ei sielden blive dem foretrukne.

En anden Omstændighed, der medførte en ikke ringe Underbalance i vor Handel, var Myntens Forringelse i Mængde og Godhed. De slagne Penge vare i Danmark heel saa, deres Vægt og Lødighed heel ringe. De Tydskes Myndt var mere gængse her i Landet end vor egen 9), og selv den lybske Myndt som blev slagen i Siælland var ei saa god, som den der blev slagen af Stæderne 10). En Mark, som, være sig Guld eller Sølv, oprindeligt var et halvt Pund eller 16 Lod, tabte sin Værd, saa at man maatte skielne mellem en Mark i Vægt og en Mark i Penge 11). Myntens

9) Lürdorffs Afhandling om Mynters Udregning og deres Prøvelse i Vidensk. Skrifter 9. Deel, Pag. 614.

10) ibid. Pag. 625.

11) Dr. Badens II. til D. og N. Hist. i Danm. og Norge, Pag. 109.

Nærhed bevægede Valdemar III. til at slaae Kob-
 bermyndt; den var saa slet, at Hanseskiøbmændene
 vægrede sig ved at modtage den i Betaling. Pen-
 gemangelen var under Margarete saa stor, at hun
 ei kunde udrede 9000 engelske Nobler til den preu-
 siske Ordens Stormester for Gulland, og Rigets
 Raads Beskyldninger mod Kong Erik af Pommern
 var, „at han istedet for den gode 9 lodige Sølv-
 mynt 1), lod slaae Kobbermynt, som for skulle
 tages lige ved den fornebnde gode Mynt, af hvil-
 ket Riget og Rigets Indbyggere udi en fordærvelig
 Skade kommen ere, saa at han seent stander til at
 forvinde 1c.“ 2). I Sverrig, som tildeels paa
 Gøland 3), brugte man ei, som i Danmark, den
 lybke, men den gamle nordiske Regning, der
 bestod af Marker, Drer og Ortuger. Her greb
 man til det Middel, at befale, at Kiøbmænd som
 indførte Kram, skulle for hver 40. Marks Værdi
 af Lasten give 1 Mark svenske Penge 4). En Mark

1) Der skulde egentlig være halv Sølv og halv Kobber,
 og holde 8 Lod af hvert, men det 9de lagdes til for
 Glids Skyld, see Lürdorffs Afhandling i Vidensk. Skrif.
 9de Deel, Pag. 681.

2) Hvitfeld Valdemar III. Kronike, Pag. 323.

3) Lürdorff l. c., Pag. 636.

4) Lagerbring Svea Rikes Historie 3 Delen, Pag. 315.

Penninge var da en Femtedeel af en Mark Sølv, saa 5 Mark Penninge var liig med en Mark Sølv. Ogsaa her svækkede man Lødigheden, som sees deraf, at den pavelige Pengesamler vægrede sig ved at modtage saadan Mynt, og under Kong Albrekt skal 6 Mark Penninge have svaret til en Mark Lødig; altsaa ringehaltigere end før 2). Som i Danmark, saa og her i Sverrig indførte Erik den Pommer Ilet Blik eller Kobber istædet for Sølvmynt. Følgen blev ogsaa at al Handel standsede; Hansestæderne vilde ikke modtage disse Penge; de vilde blot tusse. Almuen i Sverrig klager (1435) over, at fordi Mynten førtes ud af Landet, var den kommen i saadan Nød, at en gilder Dre skattedes dem af for 13 Dre (5: 1 Mark og 4 Dre) som i Kjøbstæderne staaer for 4 Mark, og en Koe for 6 Dre, som i Stæderne staaer for 2 Mark, og en gammel Kobbermark for 4 Penninge, og en ny for 1 Ortug a). Dronning Philippa, der indsaae den Uorden der fulgte heraf, indgik en Forening med Stæderne Lybek, Hamborg, Lyneborg og Wismar (1424), som findes hos Geheimeraad Lûrdorf i hans Afhandling om Myntens Udregning b), hvorved en ny og bedre Mynt blev stad-

2) ibid. i Fortalen til 4de Deel, Pag. xxxiii.

a) Hvitfeld Erik Pommers Krønike, Pag. 781.

b) I Vidensk. Skrif. 9de Deel, Pag. 703.

fæstet. Noget forbedredes vel ogsaa Mynten af de andre Unionskonger, da Christian den Første slog Ducater og Kong Hans de første Dalere, men imidlertid har dog vor Mynt staaet langt under Stædernes, hvis Myntfod var fortræffelig; og især var Hamborgs og Lybeks Udmyntning som et Giarde for den slette Mynt der sloges høiere oppe i Tydskland c). Hertil kommer, at hans pavelige Hellighed drog en faderlig Omhu for, at Velstanden ikke skulde blive for stor, hans uophørlige Beskatninger, Afsadshandler og Dispensationer drog store Skatte ud af Rigerne. Store Summer trak Balfartsreiserne til det hellige Land, og de mange Leietropper, som vi i vore uophørlige Krige maatte holde. Halvandet hundredetusinde rhinske Gylden, eller i vore Penge halvtredie Tønde Guld d), kostede Kong Hans's tydske Leietropper i en Sommer, og det foruden Proviant og Armatur. Da vore Lande ikke kunne forsyne sig selv, saa gik store Pengesummer ud for fremmede Vare, og alle de Forordninger der udgaves, for at afhjælpe Pengemangelen — som 1448, da der paa et Rigs møde i Everrig besluttedes at al Told skulde betales med Søl, at Kobbermynt ei maatte modtages, og 1491, da der forfattedes Forbud mod Udførsel af

c) *ibid.* Pag. 614.

d) Lûrdorffs Afhandl. l. c. 8 Deel, Pag. 6.

Rigets Mynt e) — vare forgjæves; thi saalænge Trangen til vore Fiender ei mindskedes, naar man ei ville arbeide hiemme, og naar Udlændingen frævede sin Betaling og sin Arbeidsløn, saa maatte Pengene ud, og som de ei strakte langt, saa var det snart lige nær igien. Al Handel berøer paa rede Penge og Credit, mangle de første, forfalder og den sidste. Da de andre Nationer, som dreve nogen Handel med os, hverken havde saa store Handelssummer, heller ikke vare saa begunstigede i Rigerne som Hanterne, og desaaarsag hverken kunde, heller ikke vilde forstrække vore Fædre paa Credit, saa forblev Hansfestæderne alene at creditere og atter at creditere — det bar det milde Skind af Medynk med disse ulykkelige Skabninger, men Politiken havde snildt lært dem at beregne Følgerne — indtil de nordiske Riger, som giældte bændne Tienerinder ganske maatte lyste Hanserens Bink og tabte al Selvstændighed. De forjog nu, i det mindste var dette Tilfældet i Bergen og i Skaane, Indbyggerne af deres Boliger, erhvervede sig Besiddelser i Landet, og vare saa meget og des vanskeligere at fordrive, som det var Eiendomme de beslyttede. Nu bemægtigede de sig fast hele

¶ 2

e) Modeer Over Rikes Handelshistorie, 1ste Afdeling
Pag. 42.

Bergens Handel, forskreve Haandværksfolk fra Stæderne, der forfærdigede alt Slags Arbeide for Indbyggerne af Byen, og for Nordlandsfarerne, „hvilke, siger Holberg, de, i Henseende til den Credit der gaves dem, havde gjort sig tilhængige.“ De begyndte nu at holde Ol-Tap og udsælge Ol og Viin i Pottemaal. De opkøbte ogsaa af Bønder og Fremmede alle ædende Varer, saa at Borgerne omfider selv maatte have alting giennem deres Hænder, og naar nogen vilde sætte sig derimod, skede der Mord og Mandslæt. De fortrængte nu Indfødte fra Skanør og Galsterbods Markeder o. s. v. Man klagede — Hanserne fordrede deres Gield betalt, og — Munden blev da nok lukket igjen..

Endelig, for at fylde Ulykernes Maal, sukede ogsaa disse Riger under idelige Krige, under geistlige eller verdslige Magnaters Udsuelser, under Adelens Despotisme og under Embedsmændenes ustraffede og upaatalte Undertrykkelser, hvilke Omstændigheder naturligviis maatte quæle hver nyttig Opfindelse, hver den gode Konges og gode Borgers Bestræbelse for at udrive os af Hansestædernes Formynderskab, i Fødselen f).

N For den Undertrykkelsesaand, som var den Tids Tegn og Tone, findes Beviser nok hos Nyrup i hans Hist.

II.

Jeg har tilforn sagt, at Grunden til Hanses-
 tædernes tiltagende Handel i Norden ogsaa til-
 deels maa søges hiemme hos dem selv, i saadane
 heldigen samvirkende Omstændighe-
 der, der alletider bidrage til at hæve
 Handelen, og det især i Riger, hvor, som vi
 have seet, alt virkede mod dens Opkomst; disse
 ere da:

Fordeelagtig Beliggenhed.

Til de vendiske Stæder, thi dem har jeg før sagt
 at Taleren er om, naar der tales om Hanses-
 tæder i Relation til de nordiske Riger, hørte Stæderne fra
 Weseren til Narva, d. e. Stæderne Lybek, Ham-
 borg, Bremen, Wismar, Rostok, Lyneborg,
 Straalsund, Greifswald, Stetin, Anclam, Col-
 berg, Stolpe, Danzig, Elbingen og Königsberg-
 Stæder, der alle i dette Forbund erhvervede en
 Magt og Rigdom, som de tildeels have vedlige-
 holdt til vore Tider, og maaskee end længe vil
 beholde. Næsten alle ere de Søestæder ved Øster-
 søen, eller ligge ved Floder som have Udløb til

Stat. Skil. Pag. 341 — 48, og hos Baden i hans
 Udfast til en Historie af D. og N. H. og N. Pag.
 105 og 212 — 215.

dette Hav, hvorover de ved denne fordeelagtige Beliggenhed vare Herrer; de kunde ved saa udsendte Capere forbyde enhver Anden Seiladsen her, eller i det mindste gjøre den meget usikker, og det saa meget deslettere, som de nordiske Riger ganske manglede Flaade. I Feidetider vare de strax formiedelst deres Nærhed paa Færde, deres ødelæggende Sværd har da især rammet Verne, eller bleve de skaanede, saa maatte de dog punge ud med svære Brandskatte. Mødte det, at en Bataille havde et uheldigt Udfald for dem, strax havde de Emuthuller i Østersøens mange Søestæder, der alle vare Medallierede og indlemmede i Hansen. Desuden var deres Seilads fra og til Danmark og Sverrig ei udsat for Nordsøens og Kattegattets blinde Skier og truende Bølger, som deres Concurrenter, de forhadte Hollændere og Engellænder, saa ofte maatte prøve. Det eneste Onde de havde her at befæmpe, vare Eroverne, de befiendte Piratianer (Victualie-Brodre). De vare fra Begyndelsen af udsendte af Hansestæderne selv, og kaldtes saaledes fordi de i Dronning Margaretes Krig med Kong Albert af Sverrig tilførte Kongens Partie og især Stokholm Levnetsmidler, men siden slog sig en Mængde liderlige Folk og Røvere hertil, og da disse hverken skælnede mellem Ven eller Fiende, og tillige angrebe Hanseernes Skibe, saa bleve de først de saa

farlige Søerøvere g). Men paa deres Udryddelse gik ogsaa alle de vendiske Stæders Bestræbelser ud. Paa enhver Hansedag raadslog man om, hvorledes dette Uvæsen kunde forhindres. Nu besluttede man at holde en bestandig Krigsflaade i Søen; saa sluttede man Forbund med Danmark, saa med de andre nordiske Magter; det hjalp for en kort Tid, men dette Onde var ei saa let at fordrive, det kom igien, og som oftest med fornyede Kræfter, indtil de endelig ved deres Rødes, Gullands, Indlemmelse i det svenske Rige, maatte forlade Østersøen og søge til Nordsøen, hvor de foruroligede Hollænderne og Nederlænderne i deres Handel, da bleve Hansestæderne atter ene Mestere i Østersøen.

Men ei alene som Søemagt var deres Beliggenhed farlig for de nordiske Riger, ogsaa i mercantilsk Henseende var den ligesaa fordeeltig, som Handel med dem nødvendig for disse Riger. Da de nordiske Riger saa ofte vare hiemsøgte af Mangel paa de første Livets Nødvendigheder — hvortil Hvitfeld angiver Grunden, naar man flere Steder finder saadanne Efterretninger, som denne: „Dette Aar var et haardt Aar af Pestilentse, Dyrstid, Fædød og Fiskens Formindskelse“. Den gode Hvitfeld, synes at have forglemt Kongernes Lige

g) Fischers Geschichte des deutschen Handel 2. Th. Pag. 157 og hanseat. Magazin 1ster Band. P. 59 — 61

ghldighed for at anskaffe Magasiner, Hospitaller, Quarantaine-Anstalter, og andre saadanne Indretninger, hvorved der kunde hielpes paa disse Onder. Alt i Hansens Barndom blev Norge udsat for Hungersnød, fordi Hansestæderne i deres Krig med dette Rige, afholde dem fra al Tilførsel af Levnetsmidler, og man ingen Oplag havde i Riget; — saa er det ei at undres over, at man tog sin Tilflugt til Hansestæderne, der baade havde Forraad paa Levnetsmidler, da de næsten vare i udelukkende Besiddelse af Østersøens Kornhandel, vare ogsaa nær, og derfor Fragtomkostningerne mindre, og, kunde man sige, de eneste Handlende i Norden. Bore Konger maatte derfor, for ei at see deres Undersaatter døe Hungersdød, holde gode Miner med dem, see, i det høieste Stille til deres Usurpationer, og — tie stille.

Alf saadanne Fornødenheder kan jeg troe, at deres Handel med de nordiske Riger i de ældre Tider har bestaaet. Endnu havde disse Riger ingen Fabriker eller Manufacturer, man behøvede dem ei heller, Tarveligheden var stor og Fornødenhederne saa. I nogle simple Tøier, som tildeels virkede hjemme, nogle Vine, Metal-Arbejder og visse Prydelser af Glas og Steen, deri bestod hele den Tids Luxus *h*). Magnus Lade-

h) See Glintenbergs Afhandl. om Hansestædernes Han-

taas skal vel have indseet Nyttten af Kunster og Videnskaber, og gjort sig Umage for at skaffe skikfelige Udlændinger ind i Sverrig; iblandt disse nævnes da Klæde- og Hattemagere samt Overstærere ⁱ), men man manglede Penge til deres rigtige Drift; Norge og Sverrig havde blot Jern og Kobbermynt, hvortil Jernet og Kobberet var hentet fra disse Riger selv, men Hanseskiøbmændene betog dem Uleiligheden at mynte det og Danmark fik al sin Sølvmynt fra Stæderne ^k). Norges og Sverrigs skjulte Skatte, Biergværkerne, laae tildeels uopdagede og ubenyttede, og de saa Gruber, som bleve drevne, havde Landet næsten ingen Fordeel af; thi Hanseskiøbmændene kiøbte det raae Malm for en Ubetydelighed, og afhentede det med egne Skibe. Derfor ansaae man det for en lettere Wei, at erholde saadanne fabricerede Vare paa anden Haand fra Hansestæderne, og disse lærte os da snart at kiende de:

Luxusvarer,

som Tydsklands Fremskridt i Cultur, Vindskibelighed og Kunstflid, der alt havde naaet

del i Sverrig i Kl. Bitterhets Historie, og Antiq. Acad. Handl. 2. D. 374.

ⁱ) Modeer Svena Rifes Handelshistoria. Svenska patriotiske Selskaps Handlingar 1 Deel, Pag. 32.

^k) Fischers G. d. D. H. 1 Baand, Pag 156.

en Hvide, som i Middelalderen var fremmed for
 vore raue nordiske Forfædre, frembragte, og
 hvortil hiint Lands blidere Climat,
 større Folkemængde, dets udbredte For-
 bindelser med Fremmede, maaſkee og
 bedre Regenter kan have bidraget.
 Nu først vaagnede Overdaandighed og Yppighed
 hjemme hos os, de tiltog og ſtege ſnart til det
 høieſte. Nu kunde Nordboen ei længere nøies
 med ſin ſimple Dragt og ſin ſimple Levemaade,
 han maatte ſvøbe ſig i Silke, og pirre ſin Gane
 med ſtarke Drikke og Specerier, hans ſimple
 Huuſgeraad var nu ubrugeligt og hans tarvelige
 Hytte ombyttedes for prægtig udfirede Sale; men
 han tabte ogſaa hans fordums vidtudbredte Hæder,
 hans Tapperhed og hans Selvſtændighed i Handel
 og Wandel, der gjorde ham lige anſeet og frygtet
 paa Landet og paa Havet, under Nordpolens
 Kulde-og Aſiens og Afrikas brændende Hede l). —
 Af prægtige Tøier nævner vor nordiske Hiſtorie os:
 Samet (Fløiel), Blyant, Gyllenduft, Baldafen,
 Sænk, Sindal (Taſter), Pell, Skarlagen, He-
 denſtykke, Valnøg m) og flere deſlige Sorter. Af

l) See Myrups Skild., Pag. 163 og 64.

m) See Fiſchers Geſchichte des deutſchen Handels 2 Th.
 Pag. 155 og Lagerbrings Betænkninger derpaa, 2den
 Deel Pag. 719.

andre uldne og linnede Klæder nævnes: Kærreder og Dreiler, som for endeel virkedes i selve de østerrøiske Stæder, deels kom fra Engeland, Flandern og Nederlandene, og benævnedes efter Stæderne hvor de bleve virkede, som leidesk, amsterdamsk, lybeks, marienborgsk o. s. v. Et særdeles Exempel paa Overdaad i Klæder gav Ole Stigson, som henved Aaret 1500 gjorde sin Datters Brudlag. Hertil købtes 8 Al. gylden Samet (Guldbrofade), 38 Al. Fløiel, 13 Al. Damask, 35 Al. Engelsk (et Slags Klæde), 16 Al. Sindal, foruden Hermelin og en Mængde Perler. Af disse nævnes 27 Al. og 6 Unzer. De brugtes til at pryde Brudens Hue og Brudgommens Skiortelad med. Herforuden 32 Unzer Guld „et Hoffwet Sivell, en Kædh, et Halsbond oc et Span n).“ Her indførtes Guld og Sølvbaand, Guldfæder, Belter og Rustninger af Sølv, Monstranger, Helgedomsker og andre til privat og offentlig Gudstieneste hørende Sager o). Af Messing indførtes Riedler, Beslag, Sadelprydelser, Lysekroner, Lysestager samt Klokker, hvoraf flere som endnu ere til, ere støbte i Lybek p); foruden andre Smedde og Me-

n) See danske Magazin 4 Deel, Pag. 316 og mere om denne Materie i Minerva for 1796 i Juli Maaned.

o) Flintenberg og Dr. Gustav Baden l. c. den første, Pag. 377, og den sidste Pag. 136 og 175.

p) Flintenberg ibid.

talarbeider af Guld, Sølv, Messing, Kobber, Tin, hvis Forarbeidelse man endnu ei, eller i det mindste ufuldkommen kiendte i Norden. Fremdeles finder man indført: Edelfstene, Perler, Guld og Sølvtraad, udskaarne og dreiede Sager af Elfenbeen, Papir, Glas, Speile, Skatoller, Knarrholt, Vagenschot, Pebberfager, hvilke Vare Stæderne især hentede fra Brygge i Flanderen. — Erik Glippeng klager aít i 13de Seculum over den herskende Overdaadighed i Klæder og den Tydskølsdriften, som begyndte at gaae stærkt i Svang. Han forbyder at bære udskaarne Klæder og med Sølv eller Guld udstafferede. Ingen maa føre, sælge eller drikke tydskt Øl under 40 Marks Straf for hver Tønde 9). — I Christopher af Bayerns almindelige danske Riøbstædsbret af 1443 befales det, at Ingen ved Bryllup maatte have meer end 20 Borde med Mad og ikke meer end 5 Ketter, uden det skeer, at han har nogen Herre, Fyrste eller Biskop til Bryllup, da maa han have flere Ketter, men ikke flere Borde med Mad 1). En Stadga af 1345 tillader et vist Antal Giæster at indbydes til Bryllupper, Barne-, Kirkegangs- og Grav-Øl. Ifølge denne, maatte man til slige Giæstebude indbyde en Biskop med sine Kanniker og

9) Nyrops Skild., Pag. 223 og 24.

1) ibidem, Pag. 247.

desforuden 2 Rannifer, 8 Riddere, 40 Evenile og 20 Bønder, som alle vare berettigede til at indfinde sig med saa stort et Følge, som Stadgan af 1344 indeholder; nemlig: en Bisp med 30 Heste, en Ridder med 8 Heste, en Baabendrager med 6 Heste og andre Evenile med 3 Heste; thi efter denne Regning var Antallet af Gæster, efter Lovens Forfærd, med Herrer og Betiente henimod 400 Personer. — Gotlands Statslov forordner som en stor Maadelighed, at man ved Bryllupper ei maatte have flere end 40 Gæde, og som 2 Personer vare om hvert Gæd, saa overstiger Antallet af Gæster dog 80; thi Præster, Prælater og Betiente vare ei regnede s).

Som i Antallet af Gæster, saa og i Mad og Drifke. Man drak Ol (tydsk), Misd, Rhinsk og Franskvinn, rød og hvid Must, Klaret, Kirse-drank og Mumma t). Til Madens Krydring brugtes mange Kryderier, derfra de mange forskellige Slags Huusgeraad til at støde, tillave og forvare Kryderierne. Krydersigte, Kryderkainre, Kryderbode, Kryderkræmmere, Kryderviin o. s. v. forekomme i Optegnelserne u). Specerier anvendtes

s) Pægerbring Svea Rikes Historie 2 Delen, Pag. 717.

t) Klintenbergs Afhandl. i Kl. Vit. og Antiq. Pag. 276.

u) See Dr. Badens Afhandling om gamle Danske og Norges Levemaade i Mad og Drifke, og 3die Stykke

endog i Vinen, for at gjøre den desmere hidsende. Saaledes bestod Klaret af Wiin, Honning, Peber, Kardemumme, Nelliker og andre Krydderier, og til Gravollet efter Birger Person, købtes:

Åar 1328. $1\frac{1}{2}$ Skaalpund Safran.

12 — Kommen.

3 — Annis.

$4\frac{3}{4}$ — Ingefær.

$1\frac{1}{2}$ — Paradisfiærner.

1 — Kaneel.

6 — Peber.

3 — Gelanga (en Rod, der brugtes ligesom Peber).

100:120 — Mandler.

170:190 — Risengryn.

12 — Mandelolie.

4 — Sukker,

foruden Rosiner, Humle og Pors x), hvilket alt bragtes her til Norden fra Hansfestæderne, som hentede det fra Nederlandene y).

Alle disse forskellige Varesorter bleve vore Forfædre formedelt Hansehandelen bekiendte med,

i H u u s g e r a a d, i Minerva for August 1806, Pag. 190.

x) Flintenberg l. c.

y) Cartorius Geschichte des hanseatischen Bundes, 2ter Theil, Pag. 541 — 42.

de bleve Tid efter anden til Fornødenheder, og kunde ei afskaffes mere; thi saaledes er Menneskets Natur; for fortsynet til at skue ind i Fremtiden, begynder den med Oppigthed og Bælgvnet; for svag til at aflægge det, ender det med almindelig Fatigdom, og ophører da først at leve overdaadig, naar det ei engang har Raad til at leve tarveligt. Forsædrenes Gader bleve herved noget mere polerede, de aflagde noget af deres Raahed, indenlandsk Industrie begyndte ogsaa at opbøgne, men denne skulle først bære Frugter i de kommende Aarhundreder, den var endnu i sin Barndom, nok at vi ved den viner Midler til engang at affaste Hansesaget; nu var just Hansestædernes Industrie og udbredte Handelsforbindelser Baandet, der knyttede Nordboerne til Stæderne, ligesom Engeland for saa Aar siden, og tildeels endnu, ved sit Manufactur og Fabrikvæsen knytter det hele øvrige Europa til sig. Ja er det vist at ei Danmark, endnu mindre Sverrig eller Norge kan føde sine Indbyggere, at vore Landes Indvaanere ei kunde følge Hanseernes Fremskridt i Handel og Wandel, at endelig vore Forsædre ei mægtede at besøge saa store og saa langt bortfiernede Markeder som Hanserne, kunde man med Føie opfaste det Spørgsmaal, hvilken anden handlende Nation eller Corporation i Middelalderen, kunde erstatte Norden Tabet af Hansehandelen? Hvis Handelshistorie

fremviser en Samling af saa mange, næsten den hele da bekiendte Verdens Produkter? Hvor var der Oplagsskæder som i Brygge, London, Novogrod eller Bergen? og jeg troer Svaret maae blive: Hansehandelen var, kun at den ikke havde udartet til Monopolium, lige saa nyttig, som nødvendig for de nordiske Riger.

De vendiske Stæder, der mere og mere maatte indsee hvor vigtig en udelukkende Besiddelse af denne nordiske Handel var for dem, hvorledes deres hele Existence beroede derpaa, viiste ei heller ringe Omhyggelighed for at forhindre og undertrykke de andre Nationers Concurrence, og her kom:

Den Stærkeres Ret

dem til Hielp. Denederlandske Stæder (de Vester-
ske) havde alt fra Hanseforbundets Stiftelse havt Deel i Fiskeriet under Norge og Skaane. Mogle af dem skal endog have havt deres egne Fiskerleier paa denne Halvøe ²). Dog synes disses Handels-
expeditioner mere at have gaaet til Nordsøens Kyster, ligesom de vendiske Stæders, især til Østersøens. Men da hine Stæders Kræfter og Handelskapital tiltog, har naturligviis det Ønske at drive den østerrøiske Handel med mere Iver, opstaaet, for derved

²) Sartorius Geschichte des hanseatischen Bundes 2ter Theil, Pag. 376.

umiddelbar at komme i Besiddelse af de Handelsvarer, fornemmelig Fisk og Pelsværker, samt Skibsmaterialier, hvilke de nu skulde have ved Østersøestædernes Mellemhaand. Som Lem af Forbundet havde de dertil Ret, men de vendiske Stæders Misundelse havde stedse søgt at lægge dem Hindringer i Veien. Til at naae dette Diemed, var Kong Erik af Pomrens Krig med Østersøestæderne en heldig Omstændighed. Nederländerne vægrede sig ved at deeltage i Krigen med deres andre Forbandte, en Pligt, der efter Konfoederationen paalaae alle de Forbundne — hvor slet den er bleven iagttaget, viser netop denne Krig. — At de vendiske Stæder ene herskede paa Contoiret i Bergen, at de der havde mange Forrettigheder, tildeels for alle de andre Hanseater, kunde ei andet end opvække Nederländernes Misundelse, og glade maatte de derfor see at hene bleve tugtede; tilmed erholdt Nederländerne ved denne Neutralitet store Fordele under hele Feiden, som en stedse frie Gart paa de ved den calmariske Union forenede 3de nordiske Riger, imedens at de Vendiske ganske bleve udelukkede. Kongens Had til disse, efter at de havde udplyndret de danske Her, Bergen og Jylland og taget Masser, Stænger, Seil og Lougværk fra de nederlandske Skibe, som Kongen, af Mangel paa egen Flaade, vilde bemande, for at bruge dem mod sine Modstandere, kunde ei andet

end tiltage, og var Nederländerne til stor Fordeel, hvilket de østersøiske Stæder maatte finde sig udi, saalænge Feiden varede; men neppe var Freden mellem dem og Danmark sluttet, førend de anholdt de hollandske Skibe, overfaldt mange af dem, som vilde indtage Ladning i Østersøen, borede flere i Sønf, confiskerede Varerne og fangede Mandskabet *a*). Skaden blev anslaaet til 50,000 Gylden. Et Udkast til Forlig blev forgæves gjort i Deventer *b*), og det var først efter lang Tids Forløb, at dette kunde komme istand. Ved saadanne og flere Ulykker kunde Hollændernes Handel i Østersøen ei andet end tabe meget. Vel indrømmede Christopher af Bairen dem alle deres Friheder igien, men stedse varede de Klager, den Misundelse og det Rid, som herskede mellem disse Handlende, og dobbelt fiært maatte det derfor være Søestæderne, at Kong Christopher selv fordrev disse Concurrenter. Ogsaa mod Engellænderne havde Søstæderne at kæmpe. Denne Nation havde alt længe før de Tydske havt Handel og Seilads paa Norge, derfor og, at det varede længe inden disse fik den Overmagt og Indflydelse paa Norges Handel, som de alt havde paa Danmarks. Over et hundrede Aar maatte de rivalisere mod Engellænderne. De nor-

a) Cartorius l. c. Pag. 250.

b) Kehlerische Samlungen bey Willebrand, Pag. 214.

ſke Konger ſøgte i lang Tid at vedligeholde Handelsforbindelserne med denne Nation, Hagen den Gamle ſluttede (1217) ved ſin Regierings Tiltrædelse en Handelstractat med den engeliſke Konge, Henrik den Tredie c). De havde fra Tid til anden beſøgt de nordlige Der, vare kommen til Island, Færøerne og Finmarken d), formedelt Fiſkefangſten og Handelen, men da Hanſeernes Stapel i Bergen blev indrettet, diſſe ſidſtes Handel lettet, og befriet fra de Byrder ſom de andre havde at bære, forsvandt og aſtog efterhaanden Engellændernes Seilads paa dette Rige, uagtet de norſke Kongers Beſtræbelſer for at vedligeholde den e). I Oſtersøen havde Engellænderne, ihvorvel ſieldnere, dog beſøgt de ſkaanſke, preuſſiſke og andre Kyster f), men den ſtorſte Deel af dette Lands Uldmanufacturer bleve omſatte ved Hansehandelen, ſam i London havde et ſtort Contoir og Oplag. Diſſe Deboere maatte ogſaa ſnart indſee,

§ 2

c) Myrup's hiſt. ſtat. Skild. 16. 1ſte Deel Pag. 149, og i Noten Pag. 265.

d) Sartorius Geſchich. des Hans. Bundes 2ter Theil, Pag. 289.

e) Vadens Udkaſt til D. og N. Hand. og Nær. Hiſtorie, Pag. 129.

f) Sartorius l. c. Pag. 290.

til hvor liden Baaade Hansfestædernes Mellemhandel var for deres Land. Den indenlandske Industrie tiltog, Formuen voksede, Antallet paa Skibe og Søefolk formeredes, intet Under da, at man ønskede selv at drive en Handel, der alt havde bragt Hansfestæderne saa mange Fordele. Engellænderne begyndte da igien at oplive deres gamle Handel i Østersøen, og det fornemmelig med Norge og Preussen. De fik Tilladelse til, under deres Ophold i Norge, at have en Oldermand, som deels skulde afgjøre indbyrdes Trætte, deels beskytte dem mod de Indfødte. Unionskongerne maatte saa meget hellere begunstige dem saavel som Nederlænderne, fordi de vare de eneste, der kunde holde Østersøestæderne Modvægt, hvorfor det ogsaa var et ostegientaget Tilflugtsmiddel. Erich Pomrers Giftermaal med en engelsk Prinsesse, og især denne Konges Stridigheder med de Wendiske, vare Engellænderne ligesom Hollænderne til Fordeel. De erholdt saaledes Tid efter anden frie Handel paa de nordiske Riger; kun ovenfor Bergen, til Island og de andre nordiske Der maatte de ei komme. — Men de Tydskes Misundelse var og alt længe opstaaet; de søgte alle Leiligheder til at skade Engellænderne. En Mængde Stridigheder og Raper-toge udviser dette; nu opsnappede og drufnede de flere 100 engelske Fiskere ved Niesfiord g); nu plynd g) Holbergs Bergens Byes Beskrivelse, Pag. 130.

drede Hanseernes Fribyttere det engelske Oplag og deres Huse i Bergen. Engellænderne søgte vel at giengielde det, men de bleve dog saa svækkede, at de omsider ganske har maattet overgive deres Handel paa Bergen *h*). Saaledes blev dog stedse Hanseaterne de i Norge og Østersøen Mægtigste. Mødte det at Kongerne snart begunstigede disse, snart hine Concurrenter, for at skade de vendiske Stæder, de maatte dog snart indrømme disse deres gamle Friheder, da baade Nederländerne og Engellænderne vare! for langt borte og Kongerne for afmægtige, til med Kraft at soutinere dem i de tilstaaede Rettigheder. Hvorledes forresten alle de danske Kongers Forordninger, som ikke sigtede til Hansens Fordeel, gjaldt saa godt som slet intet, derpaa er den Tids Historie riig paa Exempler; og Beviis nok for hvor anseelig de danske Konger maatte holde Stædernes Baabenmagt er, at der i Historien blot findes et eneste Exempel paa at man har gaaet offensivt til Værks, og angrebet Stæderne i deres Hiem. Dette gjorde den uforsagte Dronning Philippa i hendes Gemahls Fravær, dette Skridt blev anseet for Uforsigtighed, og havde tildeels ogsaa et uheldigt Udfald. At det ei kunde være anderledes, er let at begribe, naar man veed, at Regenterne ingen Glæde havde, og at,

h) ibidem.

naar Orlog paa kom, optoges paa Danmarks Farvande, i Folge en gammel Dannerkongens Rettighed, fremmede Skibe, som med deres Mandskab maatte, saalænge behøvedes, gjøre Tieneste; med hvor mange Uleiligheder dette var forbundet og hvor usikker denne Maade at faae en Flaade paa, maatte være, indsees lettelig. Desuden havde man her i Rigerne ingen tilstræffelige Landtropper af Landets Børn, alt var leiede Folk, ingen Arsenaler, ingen Magasiner, ingen Penge, og slet befæstede Stæder. Hansestædernes Krigsvæsen stod derimod paa langt anderledes Fødder. Da de næsten vare i udelukkende Besiddelse af Søhandel og Skibe, da alle deres større Kiøbmandsskibe tillige i Feidetider maatte tiene som Orlogsmænd, og desuden næsten alle Østersøens Havne vare i deres Hænder, var Seieren, selv over en større Magt, næsten altid deres. Borgemeistere vare deres Anførere til Søes, ligesom det var Brug hos Romerne i). Man kan her ei andet end tænke paa Marcus Meier og Jørgen Vollenweber. Alvorlig var Hanseernes Krigstugt, og ofte maatte Anførerne både for Uforsigtighed eller Utroskab med Livet. Befolkningen i Stæderne var stor og stedse tiltagende. Borgerne vare selv Soldater. De uafsladelig Feider og desuden aarlige Waaben-

i) Vorbereitung zu der hans. Chronick Pag. 18.

sveller vedligeholdt den frigerske Mand. Det var Eiendomme og formeente Rettigheder, de varedede om, Stat, Vre og Uafhængighed de fægtede for. Adelen i Stæderne gjorde sig en Vre af at tiene til Hest. Behøvede man leiede Folk, da gav deres Rigdom dem Fortrinet for andre. At sende en Flaade paa 260 Skibe i Søen, med 12,800 Mand, hvilket var Tilfældet 1428 under Erik Pomrer, finder jeg ei har kostet synderlig Møie. Paa Waaben og Rustninger manglede det aldrig, det lybestke Tøihuus vidner end herom k). Her fandtes Harnister, Armbryster, Landser, Glasind, Staalbuer, Stridsøxer og Morgenstierner, og da Krudtet og Skydegeværerne mere og mere bleve bekiendte, brugtes ogsaa disse Waaben, hvoraf der forfærdigedes en Deel i Stæderne selv, ja vare endog i lang Tid en betydelig Handelsartikkel. Da de fleste af Søstæderne tillige vare Stapelstæder, og da denne Stapelret især angik Victualier, vare de istand til at anskaffe sig Magasiner, endog til billige Priser, og længe udholde en Beleiring. Til Krig, som til andre fælleds Anliggender, maatte hver Stad give sin Andeel (Pfundzoll), der var betydelig formedelst Forbundets Størrelse,

k) Vorbereitung zu der hansi. Chronick Pag. 18. Efter Nutidens Begivenheder kan vel denne Stad ogsaa udraabe: fuimus Troes.

men, da Byrden forholdsmæssig blev fordeelt, let at bære. Denne Pfundzoll blev bevilget paa en offentlig Hansedag og blev betalt af ud- og indgaaende Varer og Gods. Fæstningsværkerne vare gode; de fleste af disse gamle Byer vidne endnu herom. De omgaves af Grave, Bolde, Mure og Taarne, vare forsynede med Vægtene og svært Skytø, som Maskiner, Balister o. s. v.

Alt som disse Indretninger bleve ophiulpsne i de nordiske Riger, som Fremmedes Handel igien oplyvedes og af Kongerne med Estertryk kunde vedligeholdes, faldt ogsaa Hansehandelen, og reiste sig aldrig.
